

Vabadussõja Tähistel.

HIND 5 SENTI.

Väljaandja: VABADUSSÕJA MÄLESTAMISE KOMITEE.

Vastutav- ja tegevtoimetaja: Kolonelleitnant O. KURVITS.

Toimetuse aadress: Tallinn, Pagari t. 1; telef. kaitsväe 195.

Nr. 1 (10)

Tallinnas, 22. veebruaril.

1935.

Meie vajame Vabadussõja monumenti!

Kolonel ALEXANDER JAAKSON.

Inimene ei lepi sellega, et elaks ainult tänapäevale ja orjaks ainult kõhtu. — Inimene sööb, et elada, aga inimene ei ela vaid selleks, et süüa. — Inimesel on huvivid peale kõhuküsimuse. Need huvivid ilmnesid inimese juures juba hämarail ürgaegadel, olles esimesteks tundemärkideks, et eraldada inimest-loomast teistest loomadest. Inimese arenev, ärkav intellekt eraldas teda teistest elav-olevustest. Inimesel oli tugev ühiskondlik instinkt, (kari instinkt) arenev ilutunne ja loomingu võime.

Inimestele on omane püüe kaunistada enda elu ja jäädvustada oma tööd.

Muinaeaduse (arheoloogia) leiud ja uurimised tõestavad meile, et juba kiviajast alates iga relv ja tööriist arenes vastavalt tarbeksusele ja vastavalt inimese arenevale ilutundele. Oma esimese loomingu võime jäädvustas tolleaja inimene end ümbritsevasse asjadesse ja asjad omakorda mõjutasid jälle inimest. Nii arenes inimene kaugeist aegadest alates, tuues üks inimpölv teise järele lisa inimloomingu kogusummale — kultuurile.

See oli inimese loomingu väline külg, materiaalne kultuur. Inimene lõi aga juba oma olemise algpäevil — vastandina reaalsele maailmale — vaimse maailma, maailma täis kujundeid, fantaasiat, jumalaid ja luulet. Selles maailmas elas inimene oma mõtetega, oma fantaasiaga. Sellesse paremasse maailma saatis ta ka kõiki surnuid omakseid, pidades nendega tihedat sidet, saades sealpoolt hauda elustlahkunult õnnistust, juhatust eluraskustes. Lahkunute kalmuküngas oli austamise ese, oli püha paik, oli puutepunkt oleviku ja mineviku vahel.

Inimesed elavad huljana, rahvana, riigina. Kari instinkt oli see alg-käskiv tõejuht, mis inimesi üksteisele lähestas. Sellest arenes aeg-ajalt ühiskond-

lise-elu alus kokkukuuluvuse vajadus, kas enesekaitseks ehk pealetungiks.

Samuti kui inimesi üksikult oli taga kihutamas loomingu kirg — tahe jäädvustada ja kaunistada oma elu — samuti näeme terveid rahvaid kihutatud samast soovist. — Side eelmiste põlvdedega leidis väljendust rahvaste religioonis. Usulistest tunnetest suunitud rakendasid rahvad oma loomingu võime tööle. Egiptlased püstitasid püramiide, indulased paagodaid, greeklased templeid. Need olid sidepidamise vahendid vaimse maailmaga ja nende samade ehitiste kui loomingu kaudu elas rahvas ise edasi ajaloos.

Uus aeg on toonud palju uut rahvaste materjaal- sisse ja vaimlisesse kultuuri. Kuid paljud vanad töed on jäänud nii mõneski asjas püsima. Inimene on jäänud endiselt suureks mässajaks, kes peab võitlust loodusega ja ümbrusega. Looduse raudne raamistik piirab inimese tegevust, mille alt meie vabaneda püüame.

Kangelaste kultus, side oleviku ja mineviku, on maksev veel tänapäeval, samuti kui ta oli kaugele algajaegadel. — Usk, rahvusreligioon on endiselt siduv element, mis hulkasid köidab tervikuks, mis rahva teeb tugevaks võitluses olevikus ja tulevikus. — Kangelaste kalmukünkad on endiselt püsima jäänud võttes mitmesuguse väljenduse vormilt ja sisult. Uusi inimpölv kasvatatakse endiselt mineviku kangelaste tähistel — olla väarikad kandma nende vaimu ja teostama ülesandeid, mis rahvas ja riik neilt nõuavad.

Noored — äsja tekkinud — riigid on kehvad rahvus-traditsioonidest. Oleme algajad iseseisvalt juhtima oma riiklist elu. Otsime alles vorme ja raame, mille kaudu paremini ja kindlamini juhtida oma paljukannatanud maad ja rahvast. Kuid selle riiklis-ülesehitava töö juures ei tohi meie viivukski unustada senini saavutatud suurt elavat monumenti

Vabaduspäevaks!

17 aasta eest, 24. veebruaril 1918. a. kuulutas Eesti Maapäeva Vanematekogu Eesti iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks. Seda nõudis sündmuste kindel loogika, kui Eesti ei tahtnud mitte hääbuda Vene revolutsiooni meeletus khaoses ega ähvardava Saksa okupatsiooni raudse rusika all.

Eesti iseseisvuse manifest lõpeb järgmiste südameil- kude ennustussõnadega:

„Eesti! Sa seisad lootusrikka tuleviku lävel, kus sa vabalt ja iseseisvalt oma saatust võid määrata ja juhtida! Asu ehitama oma koda, kus kord ja õigus valitseks, et olla vääriliseks liikmeks kultuurrahvaste peres. Kõik kodumaa pojad ja tütreid, ühinegem kui üks mees kodumaa ehitamise pühas töös. Meie esivanemate higi ja veri, mis selle maa eest valatud, nõuab seda; meie järeltulijad põlved kohustavad meid selleks.“

Omariikluse tegeliku maksmapaneku teel tuli Eestil kannatada veel palju vintsutusi ja teha jõupingutusi. Kohe järgnevat Saksa okupatsioon jättis meid paljaste kätega võitlema idast pealetungiva ülekaaluka vaenlase vastu. Eesti vabariik pidi tõusma meie parimate poegade verest, nende eneseohverdumist, nende kannatustest.

Täna sel tähtpäeval olgu meie kõikide pühaks kohustuseks seda tänutundes meelde tuletada ja püüda kaasa aidata, et nende vaprate meeste teened leiaks väärilist jäädvustamist.

— meie riiklist iseseisvust, mida saavutasime Vabadussõja kaudu.

Vabadussõda ja sellele järgnevat riiklik iseseisvus on suurimad sündmused meie rahva viimases tuhandeaastases minevikus. See on sündmus, mis üle sajandite kokku sõlmis paljude inimpölvede püüde, töö ja tahte. Vabadussõja võit on suur elav monument meie rahva võitlusest ajaloolise tõe ja õiguse eest. Vabadussõja kaudu saavutasime poliitilis-riiklise iseseisvuse. See on eeldus, et olla iseseisvad ka majandusli-

(Järg 3. lhk.)

Huvitavaim ajakiri on väliseestlaste Välis-Eesti Almanak

Ilmub kuus korda aastas ja sisaldab:

Kirjeldusi kaugeist maadest.
Põnevaid reisi juhtumeid.
Kirjeldusi ja hulk ülevõtteid väliseestlaste elust kõigis maailma osades.
Andmeid väliseestlaste organiseerimise tööst jne.

Tellige väliseestlaste ajakirja ning õppige tundma Välis-Eestit!

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused.
Tellimisehind aastas Kr. 2.—

Väljaandja: Välis-Eesti Uhing, Vana Posti 8. ehk postk. 100, Tallinn.

AUTOKOOL

TALLINN LAI T. 1. TEL. 437-15

Teoreticalne ettevalmistus ja liigi sõiduloo saamiseks. Teooria, praktika, sõiduõpetus. Järeleaitamine eksamitele minekuks. Eksamid sõiduloo saamiseks on kooli juures. Tasuta õpperaamatud. Osavõtjatele maalt priikorter.

Hariliku kursuse algus on esmasp. 25. veebr. kell 7 õhtul.

Uue kiirkursuse algus on esmaspäeval, 4. märtsil kell 11 hommikul.

Selle kiirkursuse õpilastel on võimaldatud

tasuta osavõtt NMKÜ mootorratta kursusest ja NMKÜ motoristide kursusest, mille eest tuleb ainult tasuda praktiliste tööde laboratooriumi maksu.

Thos Firth & John Brown Limited

SHEFFIELD
INGLISMAA

Kiirliiketerased, tööriistade terased, kroomnikkelterased, nikkelterased, kivipuuterterased, vikaterterased, meissliterased, rooste- ja happeskindlad terased, terasplekk, masinateras jne. FIRTH'i saeviilid, lukusepa viilid, kaatersaad, kreissaad, põiksaad, lauasaad, metallsaelehed.

Esindaja Eestis:

V. GREKER

TALKINN, LAI TÄN. 21. TELEFON 437-94 ja 437-96.

RABONE, PETERSEN & Co., Ltd.

Telegr. aadressid:

RABONES, BIRMINGHAM
PETERSEN, BIRMINGHAM

Telegr. code'id:

A.B.C. 5th & 6th & Imp.
Edns. Simplex. Western Union. Liebers. A. I. Marconi. Universal Trade. Bentley & 2nd Edns. Colon. Mascotte. Acme.

BIRMINGHAM

Egiptuses, Aleksandrias ja Kairos.

Direktorid: J. E. DIXON, A. E. BUTTON, F. G. DANIELSEN, F. J. L. NICKINBOTHAM, G. H. S. DIXON, J. E. NEWELL (Sec).
Ühinenud: RABONE BROS. & Co., asutatud 1765. TH. W. PETERSEN & Co Ltd., asutatud 1866. JOHN. MORETON & Co Ltd (Export Dept. only) T. W. & J. WAL- KER (Wolverhampton). RADMORE & Co. GOTSCHER & Co.

PERUU,
EL. SALVADORI,
VENEZUELA, LÄTI
konsulid.

□
DAANI ja SOOME
viitsekonsulid.

E K S P O R T

Esindaja Eestis: W. JAEGER, Voorimehe 5, telef. 434-93.

Tartu suurnäitus

peetakse

30. aug. — 2. sept. 1935. a.

Valmistuge aegsasti näituse vastu.

Eesti Põllumeeste Selts, Tartus.

Promenaadi 2-17, tel. 1-01.

AKTSIASELTS

„EESTISIID“

soovitab

siidi-, poolsiidi-,
puuvilla- ja mööblirillet.

Uudiseid hooajaks.

Praak ja restide müük
suure hinnaalandusega
vabriku ladudest:

TALLINN, Viru t. 14, tel. 447-87 ja Viru t. 5.
TALLINN, Laadaplats nr. 70.
TARTU, Aleksandri t. 6, tel. 1-95 ja Poe t. 5.
VILJANDI, Tartu tän. 1-a, tel. 30.
PETSERI, Turaplats 17.
NARVA, Peetri plats 1.
RAKVERE, Tallinna tän. 27.

EEKS-MAJA juhatus
ja peakontor

TALLINNAS

Lai 1 (omas majas)
tel. 438-85 ja 445-07.

EEKS-MAJA

Asutatud 1866. a.

on kodumaa kõige vanem ning
suurimaid kindlustusseltse.

TULE-, ELU-, NOORTE-, MURDVAR-
GUSE-, KLAASI- JA KODULOOMA-

KINDLUSTUSED

Täpne ja kiire kahjude tasumine!
SOODSAD TINGIMUSED!

KONTOR: Tallinnas,
Harju 29, Tallinna
Majaom. Pank,
tel. 427-49.

OSAKONNAD:

Tartus, Viljandis,
Rakveres, Valgas,
Petersis.

Hooajaks

suures valikus ko-
dumaa vabriku —
A.-S. „Rauaniit“i

siidi- ja villaseid riideid.

Müük väiksel
ja suurel arvul

K.-m. E. Lerenmann

Tallinn, S. Karja 10
kõnetraat 446-43.

A.-S. „Eesti Reisibüroo“

Peakontor: Tallinn, Kinga tän. 3. Telefon 435-20.
Osakonnad: Tartu, Suurturg 7. Telefon 3-72. Pärnu,
Rüütli tän. Endla majas. Telefon 1-13.
Telegrammi aadress: Erbo, Tallinn ehk Tartu.

Raudteepiletite müük:

- kõikidesse kodumaa jaamadesse
- kõikidesse euroopa suurematesse linnadesse.

Laevapiletite müük:

- kõikidel kodumaa ja Baltimere liinidel.
- ookeanipiletid inglise, saksa, prantsuse, rootsi,
hollandi, itaalia, ja ameerika laevaliinidel, kõikidesse
suurematesse ulgumere sadamadesse.

Esitus ja agentuur kõikidest suurematest
Euroopa reisibüroodest. Rahavahetus ning va-
luuta ost- ja müük turistidele.

Välismaa passide ja viisumite muretsemine.

Ringreisipiletid turistidele terves Euroopas.

Õhusõidupiletid „Aero“, „Derulufti“ ja
„Loti“ liinidele.

Kohalikkude omnibussi liinide piletid,
O-ü. „Mootor“ ja teised.

Nõuanded ja arvestused reisude kohta
tasuta.

LIKÖÖRI- JA NAPSIV.

„EMLO“

TALLINN, PIKK 17.
TELEFON 431-08.

Kõrges häädukes:

Konjakid, liköörd, napsid.

WHISKY:

White Horse &
Black and White

Saadaval igas veinikaupluses ja resto-
raanes kogu Eestis.

Põllumajanduslik eksport osatühisus

„OVO“

asutatud 1924. a.

TALLINN, Suur Karja nr. 18
Laenupanga majas ja ruumes.

Telegr. „OVO“ — Tallinn.

Kõnetr. 445-71 & 447-53.

Ostab piiramata arvul
aasta läbi väljaveoks
ja siseturu tarbeks
kanamune
ja nahku.

Haavapakke

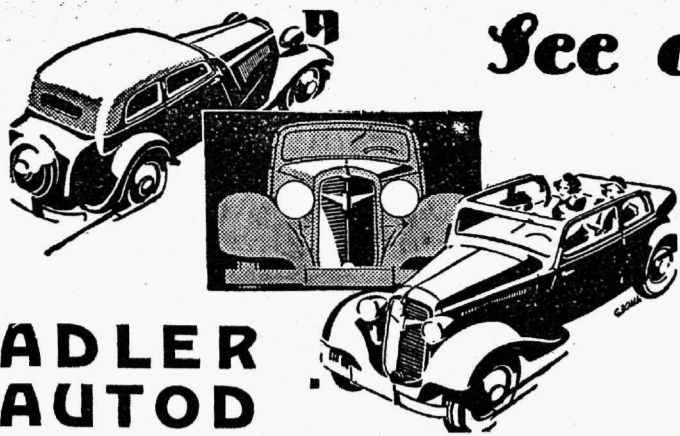
ostab kogu Eestis kõigis jaamades

A.-S. The Timber Company

Pakkumistega palume pöörduda

TARTU, Sõbra tän. 56, tel. 4-86 või

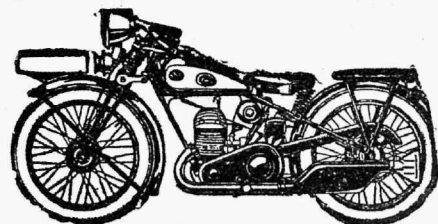
TALLINN, Vabadusplats, „Eka“ maja, tel. 440-76.

See on Teie auto!

Odav ostes ja kasutades. — Ederatta veo tõttu kõige kohasem meie käänakurikastel teedel. — Ruumikas ja moodne välimus. Teie ustavam sõber, kes alati Teile teenistusvalmis.

A/S TORMOLEN & K^o
RAEKOJA PL. 17 • TALLINN • TELEFON 428-06

N. S. U. HUSQVARNA
MOODSAD, VASTUPIDAVALD KIL-
RED MOOTORRATTAD. MEIE
TEEDELE KOHANDATUD.
JALGRATTAD

Meie vajame Vabadussõja monumenti!

(Algas 1. leheküljel.)

selt ja vaimliselt. Meie iseseisvuse viimased aastakümned on olnud töö ja püüd selles suunas. On ju vabadus ja iseseisvus omaette väärtused, kuid sarnased väärtused, mille kaudu luuakse veel teisi väärtusi. Rahvus-kultuuriline looming on see, mille kaudu rahvad jätvavad jäljendi inimkonna ajalukku. — Meie riiklik iseseisvus on esimeseks eelduseks ja meie rahva geenius selleks tagatiseks, et meiegi püüded ja töö selles suunas annavad tulemusi.

Seega on Vabadussõja võit meie ajaloo suur pöördepunkt, uus puhas lehekülj meie iseolemise raamatus, kuhu kirjutavad kaasaja ja tulevased põlvned oma töö saavutused.

Kuid hulkadele, rahvale on vähe sellest, et ajalugu oleks ainult abstraktsete mõistete koondis. Rahvas vajab ajalugu kui elavat, konkreetset monumenti inimestele, kes teevad ja kannavad ajalugu. — Rahvas vajab, et ajaloost oleks alati midagi silmaga nähtavat ja käega katsutavat tema ees. — Inimest ümbritsev materjaalne maailm on alati mõjutanud inimese vaimu. Materjaalse kultuuri kaudu on mõjutatud inimeste vaimne kultuur. — Mitte ainult sõnade ja hääle kaudu ei räägi inimene inimesele. Inimeste mõtted, elamused ja tunded kõnelevad kaasaegsetele ja järeltulivatele läbi graniidi ja marmor, läbi raua ja terase ajaloo kaugusest ja isegi hauatagusest maailmast. Rahvaste riikiline looming ja ajaloolised suur-saavutused kõnelevad mälestusmärkide, ehitiste ja monumentide kaudu rahvale, hulkadele. — Ja Vabadussõja Monument peaks olema meil selleks elavaks, võimsaks välismärgiks, mis tähistaks meie ajaloo pöördepunkti.

Milline peaks olema see Vabadussõja Monument, mida sümboliseerima ja mida kehastama?

Maailmasõja lõppedes ruttasid eriti võitjad riigid kehastama ja sümboliseerima Maailmasõja võitu kui rahvaste verisemat, raskemat heitlust elu ja surma peale.

Sarnane vana kultuurimaa kui Prantsusmaa ei vajanud anda Maailmasõja võidu monumentidele uut ajaloolist tagaseina. Terve Pariis on kogu prantsuse rahva kulsurikas ajalugu. Iga monument ja ehitis räägib siin ise juba ajaloost. Vaja oli ainult sümboliseerida Maailmasõja võitu vastavalt aja nõuetele. Verduni lahinguväljalt toodi seal langenud tundmatu (nimetu) prantsuse sõduri laip ja asetati metallisarkofaagis Pariisi ilusamale ja kuulsurikkamale kohale — Napoleoni Võiduvärava alla. Alaliselt lõõmav ohvrituli põleb erilises urnis haua juures. Lihtne metallkaan katab hauda. Paar meetrit eemal tõusevad Võidu-Värava võimsad kaared õhku. Kaheteistkümnendal suunas lähtuvad siit radiaalselt Pariisi uulitsad ja bulvaarid. Eemalt paistab Concordia plats obeliskiga, endiste kuningate aiad ja paleed. — See kõik ajalooliseks tagaseinaks, elavaks kehastuseks Maailmasõja Võidu Monumentidele. Ja see Tundmatu Sõduri haud ongi Prantsusmaa Maailmasõja võidu ja võitluste suurim monument. Siin selle haua ümber peetakse riiklik- ja rahvuspühadel suured sõjaväe paraadid. Siia korraldavad prantsuse koolid, noorte organisatsioonid ja ekskursionid oma palverännakuid. Siia toovad diplomaadid oma ametlistel esinemistel ja võõruskäikudel pärgi. Siia, — Tundmatu Sõduri haua juurde tulevad põlvitama usulises harduses Maailmasõjas langenute omaksed.

Selle Tundmatu Sõduri hauaga löid prantslased õieti omapärase sõjakangelase kultuse, mida ruttasid kopeerima kõik sõjast osavõtnud riigid. — Tundmatu Sõdur on sümbolne kehastus sellest väikesest inimesest, hallist kangelasest, kes võitles, kannatas ja suri ja kelle nimegi ei teata. See on sümbolne kehastus kogu võitlejast ja sõdijast rahvast ja kõigist neist miljonist, kes langesid lahinguväljadel. Sõda on kollektiivne tegevus, rahva kui terviku töö. Siin võitleb rahvas, võitleb, kannatab ja võidab ehk kaotab. — Võidu ehk kaotuse kandja on ikkagi inimene, olgugi et ääretu väikene osa tervikust — rahvast.

Prantslased lähtusid oma Maailmasõja Monumenti Tundmatu Sõduri haua loomisega lihtsusest ja sümbolismist. Ja õigusega — nad on tabanud neid mõlemaid sihte. See on õieti üks äärmus

Maailmasõja monumentide püstitamisel — lihtsus ja sümbolism.

Teise äärmuse suhtes võiks näiteks tuua Itaalia Maailmasõja monumenti. See üllatab vaatlejat oma kolossaalsuse ja rikkusega. Roomas, Ve-

Riigivanem K. P. Pats

Eesti Päästekomitee liige. Esimese Eesti Ajutise Valitsuse Peaminister 1917.—1918. a.

neetsia platsil (Piazza Venezia) rekonstrueeriti ümber Viktor Emmanueli ausammas talle juurde lisades Tundmatu Sõduri haua. Praegusel ajal võib vaadelda seda kaksikmonumenti ühe mälestussambana — Maa-

ilmasõja monumentina. — Itaallased on siin tahtnud ületada endist Rooma suurust ja hiilgust. Kõige paremast valgest sädelevast Itaalia marmorist tõuseb kolossaalne poolkaares kolonnide sammastik — nagu Püha-Petri kiriku õuekaar, ja poolkaare keskel mausoleumi sarnane hauakammer Victor Emmanueli kujuga. Sellelt allalaskuva trepi ees Tundmatu Sõduri haud leegitseva tulega, nagu Pariisiski. — Kogu monumenti illustavad ja elustavad sajad täiendavad kujud ja juurdeehitused. Kõik sädelev marmor ja kuld. See kõik otse pimestab ja rusub. Jääb raske, rusuv mulje sellest ääretust rikkast Monumentist. Kui oled veel vaadeldud ennem seda Foorum Romanumi — „igavese linna“ antiikaja varemeid nende suuruses ja võlvuses, — siis seda Maailmasõja monumenti vaadeldes jääb külmaks.

Need oleks õieti kahe Euroopa suurrahva — Maailmasõja võitjate — Võidu monumentid. — Nad on äärmused. Ja nende äärmuste vahel on teised riigid püstitanud oma mälestussambaid lähenedes ehituselt ja rikkuselt ühele ehk teisele.

Meie naabrid — Läti, Poola ja Soome on meist neis asjus ette jõudnud.

Poola püstitas juba 1922. a. Varssavis marssal Pilsudski platsil Poniatovsky ausamba kõrvale oma Tundmatu Sõduri haua, mis oma lihtsusest ja monumentaalsusest läheneb prantslaste omale. Keset Pilsudski platsi asuv endine Vene katedraal — vene tagur-luse ja vene surve kehastus — lammutati, nii et sellest ei jäänud kivi kivi peale. — Poola rahvusline uhkus ei võinud sallida seda vene tagur-luse monumenti oma endiseaja kuninga losside ja nende Vabadussõja Monumenti läheduses.

Lätlased algasid möödunud sügisel oma Vabadussõja Monumenti ehitust Riias. Selle monumenti kava ilmus meie ajalehtedeski. — Lätlaste enda tõendusel töötavat see mälestusmärk saada vääriskas ja jõuline kehastama ja sümboliseerima nende vabadus-võitlust.

Milline peaks siis olema meie Vabadussõja Monument oma ehituselt ja asukohalt?

Asukoha valikul peame lähtuma ühest põhimõttest, et Vabadussõja Monument ehitataks langenu-te auks, kuid ehitataks elavate tarvis.

Üle meie kodumaa on kihelkonnad, alevikud ja vallad püstitanud suure hulga ilusaid monumente oma langenuile, kuid suures enamuses asuvad nad kuskil surnuaedade soppis inimestest unustatuna. Sarnastel monumentidel peaks olema aukoht kõige ilusamas, rahvale käidavamas kohas, kus ta alati ja alati igale möödaminejale Vana Greeka Thermopiile hauakirjana kõneleks: „Rändaja, ruttu sa Sparta ja kuuluta kõigile nõnda: Isamaa vabaduse eest langesime võideldes siin.“ — Kui küsimuse alla tuleb meie Vabadussõja üldmonumenti asukoha küsimus, siis ei saa siin muu

(Järg 4. leheküljel.)

Säevaleht

on enne iseseisvust, vabadussõja ajal ja pärast vabadussõda kaitsnud Eesti rahvuslikke huvisi.

Säevaleht

peab alati kõrgeks rahvus-riiklike ideesid.

Säevalehe

veergudel peegeldub kogu Eesti elu kõigis ta avaldustes.

Säevalehe

iganädalised majandusringvaated käsitavad põhjalikult ja igakülgselt majandusse puutuvaid küsimusi.

Säevalehe

kuulutused väljendavad suurlehe mitmekesise ja rohke-
arvulise lugejaskonna nõudeid ja soove.

Säevaleht

on seepärast levinenum ja loetavaim leht.

Meie kirjastusel ilmub populaarseim laste- ja noorte ajakiri „LASTE RÕÕM“.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus

Pikk tän. 2, oma telefoni keskjaam 428-83.

TAGASITULEK.

Juhan Jaik.

Vaskpasunad kiirgavad mürtsusid seal,
Need üksi, ei cellot, ei bassi,
Ei viiuli vinguvat vihma...
Kes silmitses vagunist saatjate massi,
Kes näpitses püssirihma.
Kes viimaseid sõnu vahetas veel,
Kuni rong ei minema rutta...
Ning mõnelgi saatjal kindel veel meel,
Et hetkeid hiljem nutta.

Nii meelde see jäi neile — veduri tuut
Ja puhvrite raudsed kilked
Ja jääjaist läbi käiv värin...
Iga vaguniuks ja aknaruut
On tulvil täis lahkuvaid pilke,
Ent kõigest käib üle vaskpillide tärin.
Nii mõnigi hüüdis, hüüataks vast,
Kuid keeldus see sattumast huulde...
Rong, nagu linnuke lahti last,
Kadus silmapiirile, tuulde.

„Eks saatmine ole ka sõduri uhkus
Ja rahvast kuis kokku ujus!..
Orkester punnitas põski nii,
Et pasunad sirgeks puhus.
Kui sõda möödub ka sellises tujus,
Siis varsti maa vaenlasest prii.
Siis alles lõõb saabas vastu kivi
Ja laulu mürtsub me reast.
Ning rahvas vaatab võitjate rivi
Ja mütsigi võtab peast.“

Nii ütles Peedu, kel saatjate salk
Ja saatemarss elas veel meeles
Kui seegi, et tarvis on võita.
Ent kuuldus sellele vastus kalk:
„Peol lõpp jah. Nüüd räägime õiges keeles,
Et vara veel tagasi sõita.
Vast läheme enne veel sõtta pärale
Ja mis seal saab, seda näeme.
Vast tuult puhub eluküünla särale
Ja kondid pleekima säeme.“

„Miks rääkida nii, miks pahem vaid
Peab alati rõhuma meelt?
Ning nüüd veel, mil teisiti suudaks?
Oli ennegi sõda, kas kõik surma said?
Tulid enamalt tervelt selt teelt.
Kas nukruski midagi muudaks?
See ikka tuleb, mis juhtub ees,
Ükskõik mis sõnu ma ütlen.
Sest tunnist, kui olen ma sõjamees
Ma ikka nii elan ja mõtlen.“

„Nii harutab ikka ja seletab,
Kes esimest korda läeb sinna.
Ei vastu siis vaielda tohi.
Kuid sääl on üks vahend, mis peletab
Need rõõmud. See püssirohi.
Ta vahel nukraks teeb rinna.
Vast ütleme nii, et võtame vastu,
Ega saatus kõiki ei hellita.
Küll tahaksin isegi koju veel astu
Ilma ühegi lauluta, pillita.“

„Ah ikka surmast!.. Miks selline jutt?
Just kui kuuli järgi käiks isü
Ja juba säeks rinnale käe!
Ei, minul küll selleks puudub rutt,
Ma enne seal vaatan veel pisut
Ja eks me siis pärast näe.
Kui laastaks teid kõiki vaenlase tina,
Kuid võit saadud vaenlase vastu,
Miks tagasi tuleja, näiteks mina,
Ei võiks pillide järel astu?“

Ent kihutas rong, ruttasid rattad,
Mets kajas kui saabuvast rahest.
Kõik maha jäi — jaamad ja talud,
Ja nurmed, heinamaad, mättad
Ja talves tardunud salad.
Kes ütleb — saabub kumb kahest?
Ei sellele vastust saa,
Kuid kindel on — tarvis on võita.
Kuid rongil veel tohtu maa
On tuleliinini sõita.

Seda vastajat, silmapiiri salalist,
Nii tihti vaatles valvuri pilk
Kui väeosa ajuti peatas.
Neil päevil täis võitlust alalist,
Kus kaotada kõik ja võita maailm,
Ta tihtigi vastuseid teatas.
Ja sõna see, kui ei miski muu,
Tõi palgeile kahvatusvaha,
See sõna hetkega sulges suu
Pilk langes jõuetult maha.

Kes kurvastas, kurtis? Seisid ju veel
Kõik sama saatuse rajal
Ning silmapilk nõudis muud.
Õnn siiski veel alati sammunud eel
Ning võitude lootuste, najal
On heideldud nädalad, kuud.
Ja Peedule näis, et kui saadud on võit
Ja salgast jääb ainus vaid mees,
Siis olgu tal rõõmus kojusõit
Ja orkester mürtsugu ees.

Ja sündiski nii nagu sõnad siis
Ta vagunis langetas need
Oma teekonna kaaslaste ees.
Kord linnas kaikus pillide viis
Orkester sammub kesk teed
Ning taga — üksainuke mees.
Ei olnud kuid ainus, osa ammu ju käind
Ja ootavad kalmistul eel,
Kuid teised ka tema lahkumist näind
Ja väerinnal võitlevad veel.

Ei kuuldud laul ega saapakand
Löönd sädemeid tänavkivist,
Nagu unistas võitjate reast.
Võis vaadata vaikivat puusärgi kaant,
Oli ohkeid vaatajate rivist
Ning mütsid — jah, võeti küll peast.
Ei võitu veel toond, isenda vaid tõi
Võit jäi teistele tuua ja anda,
Kui mälestus Peedust. Kauem kes võib,
Kui lahingvend, seda kanda?

Meie vajame Vabadussõja monumenti.

(Algus 3. leheküljel.)

asukoht kõne alla tulla, kui meie pealinna tsentrum, kus see mälestusmärk rahvus-riikluspõlvustel oleks alati meie silmade ees. — Siis täidab ta oma ülesande.

Mis puutub meie Vabadussõja Monumendi kallidusse siis, arusaadavalt — peab ta olema vastav meie rahva rahalisele kandejõule. — Siin meie ei saa järele aimata mõnda Itaalia Maailmasõja monumenti, mis oma hinnalt ületaks meie riigi kogu aastase eelarve. — Teiselt poolt ei saa meie leppida prantsuse ainult sümbolse lihtsa sarkofaagiga. — Prantslased võivad seda, sest kogu Tundmatu Sõduri hauda ümbritsev linn on ise elav ajalugu — täis rahva suuri tegusid ja ajaloolisi võite.

Meie ajaloolised ehitused räägivad oma ehituselt ainult vägivallast, ja meie orduaja ehitused ajaloolisest ülekohtust. Meie Vabadussõja Monument vajab omaette struktuuri-jõulist, suurt ja iseseisvat — välja paistma meie pealinna võõrapärase ehitusrägastikus.

Meie Vabadussõja Monument peaks nimelt koosnema Tundmatu Sõduri hauast ja Monumendist. Sõduri haua küsimus annab Monumendile rahvusluse elamuse, selle elulise jõu, mis hingestaks, elustaks ja sümboliseeriks Monumenti. — Sellega muutuks Monument rahva pühaduseks. Inimhulgad, kes tunnevad ja üle elavad mälestussamba suurust ja võlu on — kaudselt sellega osa võtnud rahva ajaloolisest loomingu. — Nii luuakse side elavate ja surnutte vahel. Nii kandub ajaloo traditsioon elava hingelise jõuna hulkadesse. Nii kasvatab mineviku oleviku inimpõlve tuleviku suurtegedeks.

Vadussõja Monument on esimeses järjekorras mälestuseks langenuile Vabadussõjas. See on Monumendi

otsekohene ülesanne. Vastavalt sellele peab ehitus hingestatud ja kujutatud olema. — Kuid vähe sellest. Meie Vabadussõja võit oli võit lahinguväljadel, mis kaudselt ettevalmistatud paljude inimpõlvede kaudu. Vabadussõda oli paljude inimpõlvede töö, püüd ja tahe.

Vabadussõja võit oli kogu rahva kollektiivne loomingu. Kogu meie rahva minevik ja kultuurilised püüded olid alateadlikult ja hämaralt suunitud sellele suure eesmärgile — iseseisvusele ja vabadusele.

Ka seda külge peaks otse ehk kaudselt kajastama ja kujutama meie Vabadussõja Monument. — Seega oleks ta sümbolne kehastus kogu rahva kollektiiv loomingu — ajaloo. — Ajalugu on olnud see peamine jõud, mis on teinud rahvad. Välised sündmused

See asi on lihtne
pole vajagi välismaa rõivu
ia maksta kõrget tollilõivu
kui me' oma kodumaal
on võrratumad värvid „Star“

Hinnatud Itaalias, Florentsis
suure kuldaurahaga
ja Pariisis

kuld auraha — kui ka Grand Prix'ga

mõjutavad rahva vaimu ja rahva vaim mõjutab väli-seid sündmusi.

Ajaloolised suursündmused — sõjad — on suured rahva kõigekülgsed võimete proovile panekud. Sõja läbi hävinevad rahvad ja sõja läbi leiavad rahvad isennast, — sulades valusast võitluse-proovis üheks tervikuks, üheks rahvuseks.

Sarnaselt vaadelduna saab ajalugu elavaks aineks, suureks kasvatajaks teguriks.

Need oleks lühidalt need ideelised nõuded, milleks ja millist Monumenti meie vajaks. Vabadussõja suursündmused — meie ajaloo pöördepunkti tähistamiseks.

Meie vajame Vabadussõja Monumenti. — Meie vajame seda varsti, vajame kiirelt. — Meie vajame Monumenti, mis oleks võimeline kehastama meie rahva tuhande-aastase mineviku suurimat sündmust; vajame Monumenti, mis ulataks üle aegade ja inimpõlvede, rääkides langenuite nimel elavale me rahva sajandeid kestnud püüetest, tahtest ja tööst.

See peaks olema võimas Monument, suur ja mõjurikkas, mille ees — kui kangelaste mälestuse ees iga kodanik aukartuses painutaks pea, ja mille ees langenuite omaksed usulises hardumuses põlvitades palvetaksid.

Meie vajame Monumenti, mille püstitusest osa võtaks kogu rahvas, tuues selleks ehituseks oma veeringuid, nii nagu töid Vabadussõjas kangelased oma sooja südameverd selle elava Monumendi heaks — mille nimi meie iseseisvus.

Ühisel jõul ja püüetel püstitame selle Monumendi. Kanname kokku kive igast kodumaa nurgast, igalt Vabadussõja lahinguväljalt sümbolseks sidemeks ja tähiseks kogu rahva osavõtust iseseisvuse võitlusest.

Meie ehitame Vabadussõja Monumendi, ehitame teda langenuite auks, ehitame elavatele jäädavaks tähiseks meie rahva ajaloolisest võitlusest tõe ja õiguse eest.

Aktsia-Selts A. BRANDMANN

kakao, shokolaadi ja kompveкитеhas.

Vanim Eesti.

PEAKONTOR JA TEHAS: Tallinn, V. Tartu mnt. 4/6.
Telef. 458-82 ja 470-45.

OSAKONNAD: Tartu, Ülikooli 36. Rakvere, Eesti Panga majas.
Telef. 11-80. Telef. 5-21.

Kuidas kuulutati välja Eesti iseseisvus.

Eesti poliitilise ja riikliku enesemääramise küsimus kerkis akuutselt päevakorra kohe pärast Vene veebruarirevolutsiooni, mil riigi juhtimisel pääsesid ajuti selle mõjule vabamad vohud ka vähemusrahvuste suhtes. Tänu oma poliitiliste juhtide üksmeelsele ja energilisele tegevusele saavutati 12./25. aprillil 1917. a. Vene Ajutiselt Valitsuselt kinnitus Eesti ajutisele omavalisuse seadusele, millega Eesti sai võrdlemisi laialdase omavalitsuse.

Vene revolutsiooni negatiivsete nähete järjest rohkema esilekerkimisega ja Saksa poliitika agressiivsemaks muutumisega, suurenesid ja Eesti riigipoliitilised nõudmised järk-järgult, autonoomiast föderatsioonini ja föderatsioonist täieliku riikliku iseseisvuse ja lahutamiseni Venest.

Pärast Vene oktoobrirevolutsiooni arenesid sündmused otse kiirtempo. Võimu haritipul olevad enamused katsusid igatpidi lämmatada eesti rahvuslikke üritusi; teiselt poolt avaldusid ikka selgemalt ja selgemalt Saksa riigi püüded Eesti territooriumi okupeerimiseks. Eesti oli sattunud justkui kahe haamri vahele. Kõik see sundis aga ühtlasi rahvuslikke ringkondi ridu tihedamini kokku tõmbama ülesseatud lõpusiini saavutamiseks. Ja see siht oli — Eesti riiklik iseseisvus ja täieline rippumatus korralagedusse uppuvast Venest.

Jaauariku 1918. a. lähendas maad ja rahvast otsustavatele sündmustele. Enamlaste vägivaldavalitsus oli väljakujunenud terroriks, millele viimaks krooni pähe pani kogu Balti aadli linnupriiks kuulutamise meeleto dekreet ja kodanikkude massiline vangistamine, pantvangidena. See kõik oli vesi Balti aadli veskile, mis andis soovitud põhjust abiotsimise palvetega Saksamaa poole pöördumiseks. Hakati vastavatele palvetele koguma massiliselt allkirju.

Ühe osa palvekirjade edasitoimetamisega juhtus äpardus. Sakslaste aktsioonist oldi teadlik, oli ühtlasi ka andmeid, et palved juhitakse esmajoonel Saaremaal asuva Saksa okupatsioonivägede juhataja kindral v. Seckendorffi kätte. Kõige selle tagajärjel pidas Haapsalus asuv 1. Eesti polk teravat valvet. Veebruaril algul õnnestuski polgu patrullil Tallinna—Haapsalu vahelises reisirongis kinni pidada kolme kahtlastaravat Saksa noortmeest, kes olid teel Tallinnast Haapsalusse. Mehed vangistati ja viidi Haapsalus polgu komiteesse ja otsiti seal läbi. Algul ei leitud midagi kahtlast. Ühel neist oldi aga sumadani põhjas valge, hariliku kirjutuspaberi poognad. Nende lähemal järelevaatusel selgus üllatuseks, et paberilehed sisaldasid salakirja, milliseid võis osaliselt lugeda (vist salafindj mittehtuse tõttu). Need olid üksikute kihelkondade jne. nimel allakirjutatud palvekirjad Saksa võimudele tulla päästma maad enamlike küsisist. Kõikide palvekirjade allkirjad olid kinnitatud Eestimaa rüütelkonna sekretäri poolt, kelle käekiri oli eriti hästi loetav. Ka 5—6 palvekirja initsiaalorit võis kindlaks teha.

Mõni aeg hiljem, veebruari keskel, saadi 1. Eesti polgus andmeid, et Saksa okupatsiooniväed Eesti saartel valmistuvad hoolega pikemaks rännakuks. Et 1. Eesti polk asus Haapsalu piirkonnas ranniku kaitseks, siis oli selge, et polgul tuleb varsti kokku puutuda Saksa vägedega. Polgus arutati seisukorda ja jõuti kindlale otsusele, et on mõttetu ja hädaohtlik alustada sõjategevust sakslaste vastu, arvesse võttes poliitilist ja sõjalist olukorda. Polgu seisukoha tegi polgu ülem polkovnik E. Põdder teatavaks Tallinnas Eesti Maapäeva juhtivatele tegelastele ja Eesti diviisi juhtidele ning sai nendelt vastava sanktsiooni.

1. Eesti polgu ülesandeks jäi ka Saksa okupatsioonivägede edasilükkumisest viibimatalt Tallinna teatamine, et suudetaks õigel ajal astuda otsustavaid samme. 20. veebruaril saabuski polgu valvepostilt Virtsus polgu staapi teade Saksa vägede Eesti mandrile tulekust Virtsus. Tuli toimida äärmiselt kiirelt. Kuid justkui saatuse kiuste kerkis nüüd päevakorrale ühendusvõimaluse puudumine. Raudteerongi ootama jäädes oleks peaaegu terve päev kaotsi läinud. Iga minut aga oli kallid. Veel mõttetum oli sõit hobustega. Telegraafi ja telefoni polnud võimalik kasutada, kuna need olid enamlaste korralduses. Asja järele kaaludes jõuti viimaks otsusele, et ainus võimalus teate edasiandmiseks on „erarongi“ kasutamine. Pooleldi

väevoimu, pooleldi kavalusega võeti polgu abikomissari (komissaride instituudil olid tol ajal sõjaväes õige laialdased võimupiirid) korraldusel Haapsalus asuva vene raudteeroodu vedur, millega ajakirjanik J. H. Juhtund ühes polgu staabi 4 relvastatud kirjutajaga teele asusid ja õnnelikult Tallinna jõudsid.

Varsti oli tarviliste isikutega loodud kontakt ja veel sama päeva õhtul oli Haritlaste Klubis Maapäeva Vanematekogu salajane koosolek, kus Eesti iseseisvaks kuulutamise küsimus otsustati lõplikult jaatavalt, pärast seda, kui kadunud Jüri Vilms oli esitanud küsimuse, — kas 1. Eesti polk toetab seda sammu relvadega ja oli saanud jaatava vastuse.

Eesti iseseisvuse väljakuulutamise pidi sündima Haapsalus, 1. Eesti polgu kaitse all. Ühtlasi pidi sellest seal ametlikult deklareerima Saksa okupatsioonivägede iuhatusele. Järgmisel päeval asuvadki selle

Kindralleitnant J. Laidoner

Eesti Kaitsevägede Ülemjuhataja Eesti Vabadussõjas ja praegu.

ülesandega teele Eesti Ajut. Maavalitsuse esimees K. Pääts, J. Vilms ja Lääne maavalitsuse esimees A. Saar. Sõit oli seotud mitmesuguste raskustega ja lõpuks oldi sunnitud teelt tagasi pöörama, kuna Saksa okupatsiooniväed jõuavad Haapsalusse varem.

Esimesed Eesti iseseisvuse deklareerijad.

Kõige esimestena tuli Saksa okupatsioonivõimudega kokku puutuda ja Eesti iseseisvust deklareerida, enne selle vormilikkude väljakuulutamist, 1. Eesti polgul.

20./21. veebruari õö möödus nimetatud polgus pinevas meeleolus ja ärevas ootuses, kuna polk jäi Tallinnast isoleeritaks ja Tallinna sündmustest valitsemisest täieline teadmatus. Polgu ülem polk. E. Põdderi poolt kokku kutsutud koosolekul, millest võtsid osa pataljoni ülemad ja veel mõned ohvitserid, linna ja maavalitsuse esindajad ja Tartust kohale jõudnud K. A. Hindreya, otsustati Saksa väejuhatusele deklareerida Eesti iseseisvust.

Saksa väed jõudsid linna 21. veebruaril 1918. a. punkt kell 8. Esimestena jõudsid sinna jalgratturid. Siis tulid husaarid. Väegrupi juhatajaks oli major Steffens, pärastine Tartu komandant. Major Steffensit kohtas polk. E. Põdder koos K. A. Hindreya „Peterburi“ võõrastemaja ees. Major Steffensile tea-

tati, et Eesti on, lüües lahku Venemaast, kuulutanud ennast iseseisvaks vabariigiks ja et Eesti loeb ennast Saksa-Vene sõjas erapooletuks riigiks; 1. Eesti polk, kui iseseisva ja erapooletu riigi väeosa, lahingtegevusest osa ei võta, vaid jääb täitsa erapooletuks, kuigi sõjategevus, neutraliteedi rikkumisenä, peaks arenema ka Eesti territooriumil, mille takistamiseks polk on võimetu jõudude vähesuse tõttu.

Eesti vabariigi esimene välispoliitiline akt.

Major Steffens vastas, et tema tarvilikkude volituste puudumisel võib läbirääkimisi pidada ja teha otsusi ainult puhtsõjaväeliste küsimustes, mitte aga poliitilistes. Seal juures, õnneks, major Steffens polk. E. Põdderilt mingit volitust üldse ei küsinud.

Major Steffensi seisukohale vaieldi vastu. Viimaks oli major Steffens siiski nõus lepingut sõlmima ja dikteeris selle tekstis omalt poolt nõude, et 1. Eesti polgu ülem ja ohvitserkond kohustuvad mitte avaldama vaenulikku tegevust Saksa vägede vastu. Sellepeale tähendati, et ka 1. Eesti polgul on lepingu teksti kohta sel juhul veel oma lisanõudeid, nimelt, et selles fikseeritaks relvade kättejäämise tingimus. Lühikese, vaevalt märgatava kõhklemise järele avaldas major Steffens nõusolekut lepingu teksti täiendada lausega: „Wobei dem estnischen Militär bis auf weiteres die Waffen belassen werden.“ Katset „bis auf weiteres“ vastu vaielda katkestas ta lühikese märkusega, et temal puuduvad volitused kaugemale ulatavate tingimuste määramiseks lepingus.

Leping kirjutati kahes eksemplaris. Sellele kirjutati peale polk. E. Põdderi ja major Steffensi alla ka polgu pataljoniülemad.

Major Steffens pistis lepingu ühe eksemplari tasku ja küsis siis polk. E. Põdderilt, kas 1. Eesti polk ei oleks nõus nendega kaasa marssima Tallinna peale. Ettepanekule reageeris polk. E. Põdder iseenesestki mõistetavalt eitavalt, põhjusena, muu seas, et tuues kõrvalisi asjaolusid.

Saksa väeosad liikusid veel samal päeval Tallinna sihis edasi. Haapsalussee jäi ainult Saksa komandant väiksearvulise komandantuuri koosseisuga.

1. Eesti polgu 21. veebruari 1918. a. leping on iseseisva Eesti vabariigi esimene välispoliitiline akt, ehkki ta ei vasta täpsalt kõikidele sarnaste dokumentide nõuetele. Eesti-Saksa sõjakahjude vastastikusel arvestamisel oli sel aktil meie seisukohast suur tähtsus, kuna vastaspoolle aga leiti, et major Steffens on selle lepingu sõlmimisel üle astunud oma võimupiiride ulatusest.

Sel 1. Eesti polgu sammul oli otsustav tähtsus. Ei ole kahtlust, poleks 1. Eesti polk suutnud tol korral sakslaste mandrile tulekust teadet Tallinna saata, poleks ka Eesti iseseisvuse manifest võinud ilmuda 24. veebruaril ja vististi üldse mitte tookord. Enamlised võimumehed varjasid nimelt isiklikkudes huvides sakslaste aktsiooni ja veel 23. veebruaril teatasid ametlikult, et Eesti mandril ei ole ühtki Saksa sõjaväelast, vaid et Haapsalus ainult 1. Eesti polgu valgekaardi ohvitserid, eesotsas polk. E. Põdderiga on hakanud mässama („Izvestija“ 23. 02. 1918).

Enamliste võimumeeste kahepaiksust ja silmakirjalikkust iseloomustab kõige paremini ka see asjaolu, et samal ajal kui rahvale prügi silma riputates sakslaste mandrile tulek maha salati, 1. Eesti polgule korraldus tehti taanduda Haapsalu piirkonnast Risti jaama joonele ja seal sakslastele vastu panna. Seda oli enamlastele tarvis aja võitmiseks, et ülepea-kaela põgenemise asemel korraldada süstematilist evakueerimist. Enamlaste vastastele ringkondadele oleks see aga kaasa toonud uusi kannatusi ja vintsutusi. Polk. E. Põdder ei mõelnudki sellepärast korralduse täitmisele, ehkki selle toon kord-korralduste kateooriliseks ja ähvardavamaks muutus ja isegi Eestimaa Täidesaatva Komitee esimees Jaan Anvelt telefoni kõneluses katset tegi oma mõju maksma panna. Viimasele vastas polk. E. Põdder, et polk ei mõtlegi enamlasti kaitsema hakata, vaid et tema on lasknud kõik polgu vööri vankrid hästi sisse määrada, et kiire- (Järg 6. leheküljel.)

Sõjaväe Majandusühisus

Peakauplus: Tallinnas, Pikk t. 11, telef. 452-07.

Omad rätsepa ja kingsepa töökojad.

Rikkalikus valikus ja headuses:

Nais ja mees pesu, puudu ja kosmeetika kaubad. Kaitseväe riided ja tarbed. Koloniaal delikatess kaubad. Konservid. Maiustused. Napsid, liköörid ja veinid. Tubaka saadused. Külmad toidud — suppid.

Tellimiste täitmine ka telefoniteel kodu saatmisega.

OSAKONNAD: Tallinn, Vene tän. 5. telefon 429-42.

„ „ Suur Juhkentali 10-a.

„ „ Kopli tän. 21.

Tartu, Võru, Rakvere, Pärnu ja Narva.

Kuidas kuulutati välja Eesti iseseisvus.

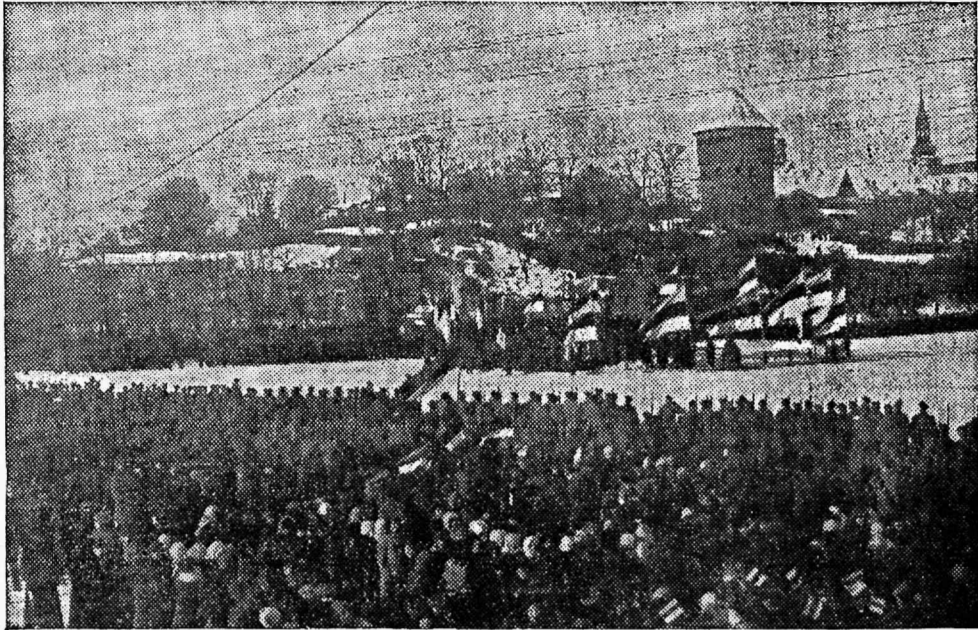
(Algus 5. leheküljel.)

mini Tallinna jõuda — linna enamlastest puhastama ja kindlat korda jalule seadma. Anvelt vihastas äärmiselt ja sellega oli ka jutul lõpp. Enamlased olid nüüd 1. Eesti polgu ja polk. E. Põdder peale eriti tulivihased ja nende häälekandjad otse nõretasid sapisest sõimust. Hiljem olevat, polk. E. Limbergi andmeil, Petrogradis korraldatud koguni kohus 1. Eesti polgu ja polk. E. Põdderi „äraandliku tegevuse“ üle.

seda varjavad. Teiste hulgas langes Keila kokkupõrkes naispunakaartlane Alice Tischler.

Haavatud punakaartlased evakueeriti Haapsalusse ja paigutati seal 1. Eesti polgu ambulantsi-haigemajja. Nad olid enamasti juhtide ja ninameeste peale äärmiselt pahased ning vihased.

Enamlastele enestelegi selgus, et ainuüksi rüuskamisega ja kõlavasõnaliste hüüdlause te lendu laskmi-

Eesti Vabariigi esimese aastapäeva paraad Tallinnas, Vabadusplatsil, 24 veebruaril 1919. a.

Tallinnas arenesid sündmused omasoodu, otse ka-leidoskoobilise kiirusega ja vaheldavusega. Kõige vähise kuraasitamise peale vaatamata võis enamlaste juures märgata juba alul õige tugevat närvitsemist. Varstigi asuti juba põgenemise ettevalmistamisele, kusjuures enamlaste oma viimaseks baasiks valisid, kui kõige sobivama ja hädaohutuma, Tallinna reidil seisva Vene Baltimere laevastiku. Kõige selle tegevuse juures ei unustatud arvete õiendamist oma poliitiliste vastastega. Läbiotsimiste ja arreteerimiste arv aina kasvas. Tööliste ja organiseerimisel olevale punakaardile jagati rutuga relvu välja ja saadeti „eesti valgekaardi“ vastu võitlema. Ristil, Riisiperes ja Keilas põrgati aga ootamatalt Saksa vägede vastu ja saadi suurte kaotuste osaliseks, eriti Keilas. Langenute täpset arvu ei teata tänapäevani, kuna enamlaste

sega vaenlase edasitungi tõkestada ei saa, vaid et paratamatalt tuleb mõelda võimalikult kiiremale evakueerimisele, loobudes kõigist teistest ülesannetest. Linn kuulutati Täidesaatva Nõukogu poolt 3-ks päevaks piiramise seisukorda, kus pärast määratud kellaaega oli liikumine tänavatel keelatud, et seda nägematult pääseda kogu riisunud varandusega laevadele. Seda mõisteti ja varsti ilmusidki Nõukogu ametliku teadaande alla uued plakatid: „Seltsimehed! Olge valvel! Anvelt, Kingissepp ja teised tahavad putket teha!“

Samal ajal käis eesti rahvuslike ringkondade hoogne salajane organiseerimistöö, mida juhtisid peamiselt sõjaväelased. Eriti silmapaistev oli kapten K. Rotschild'i (†) tegevus. Koondati mehi „Omakaitse“ ridadesse. Tallinnas asuv 3. Eesti polk, eriti polgu ohvitserkond tegi kõik, mis oli võimalik, et kaitsta

kodanikkude ehk, vara ja julgeolekut. Iseäranis raske oli olukord 23. veebruaril ja 23./24. veebruari ööl, kus tuli mitmes kohas enamlastega korduvalt lahinguid lüüa. 24. veebruari hommikuks olid enamlaste linnast lahkunud. Linn oli vaikne ja rahulik.

Eesti Päästekomitee tegevus.

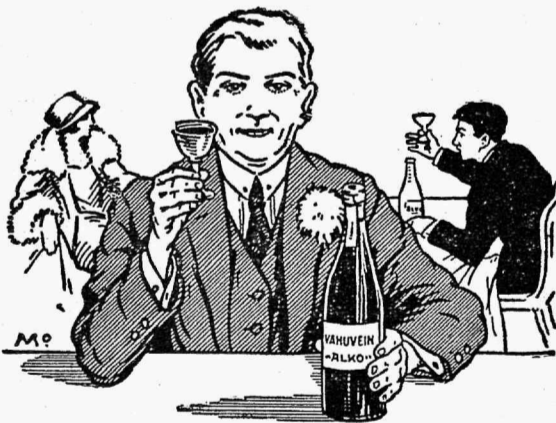
Eesti Maapäeva Vanemate Nõukogu poolt moodustatud 3-liikmeline (K. Päts, J. Viims ja K. Konik) Eesti Päästekomitee oli kogu aeg väsimatalt ja energiliselt tegevuses. Katse Eesti iseseisvust Haapsalus välja kuulutada äpardus, nagu juba eelpool märgitud. Kavatsusele seda Tartus teha, sai osaks samasugune saatus. Enamlased olid võtnud kõik Tallinnast väljuvad teed hoolsa valve alla. Päästekomitee tegevus oli seega mõneks päevaks surutud põrandaalusele teotsemisele, konspiratiiv-korteris, S.-Tartu maanteel nr. 11. 23. veebruar moodus Päästekomiteel mitmesuguste eeltööde tegemisel, iseseisvuse manifesti teksti koostamisel ja mitmesuguste plakatite valmistamisel. 24. veebruaril võisid Päästekomitee liikmed juba avalikult sõita Riigipanga osakonna (praegu Eesti Panga maja) majja, mis sai Päästekomitee eesmärgseks asukohaks, erilise kaitsesalga valve all. Pangahoonele pandi lehvima Eesti lipp. Varsti pandi ka kuulutuspostidele ja seintele trükitud „Manifest kõigile Eesti maa rahvastele“. Samuti levitati seda laiali käisiti. Pidulik väljakuulutamise aktustel, kirikutes jne. pidi toostuma 25. veebruaril, enne sakslaste Tallinna jõudmist. Sel otstarbel rivistas 3. Eesti polgu ülem al.-polk. P. K a n n (praegune Riigikohtunik) 25. veebr. hommikul 3. Eesti polgu realkooli ette. Umbes kella 11 paiku ilmus K. P ä t s ja teatas, et Eesti on ennast kuulutanud iseseisvaks ja luges ette manifesti. Polk ja kokkukogunud rahvas paljastasid pead ja polgu orkester mängis hünni. Vaevalt jõuti laulmisega lõpule, kui Vabaduse platsi poolt ilmusid nähtavale Saksa jalgratturid. Kõik aktused ja muu sündmuskohane pidulikkus pidi selle tõttu paratamatalt ära jääma. Aiumit 3. Eesti polk suutis veel vaba ja iseseisva Eesti auks korraldada rongikäigu läbi linna. Rongikäik peatas Raekoja platsil, kus orkester veel kord mängis „Mu isamaa...“ Selle järele pöörduti tagasi polgu staabi ette.

Eesti sai seekord vabalt iseseisev olla ainult väga üürisest aega. Selle kestel suudeti siiski moodustada Eesti Ajutine Valitsus, milles peaministriks sai senine Maavalitsuse esimees ja Päästekomitee liige K. P ä t s. Samuti avaldas Päästekomitee mitu käsku, mis sisaldasid kõige hädavajalisemaid korraldusi ja instruktsioone. Nii käsk nr. 1 tehti teatavaks, et Eesti vabariik on ennast iseseisvuse manifestis Saksa-Vene sõjas kuulutanud erapooletuks, mis pärast Eesti sõjavägi ega ükski Eesti kodanik ei tohi sellest sõjast milgil viisil osa võtta. Vene rahvakomissaride mobil-

(Järg 7. leheküljel.)

Viljandi likööri- ja veinivabrikute

O - ü. „ALKO“

Veinid

Vahuveinid

Liköörid ja

napsid.

Esindus ja ladu:

A-S. „Kaubamaja Estika“

Tallinnas, S. Karja 20/8.

Kindlustage

oma elu ja varandus

EKA's,

suurimas kodumaa kindlustusseltsis.

Juhatus: Tallinn, Vabadusplats 7. Ekamajas.

Moodsamaid hooaja uudiseid

siidi,
villaseid ja
puuvillaseid
riideid,
pesu,
sukki,
sokke,
kõlapitse jne.

soovitab rikkalikult valikus

A-S. „Rauaniit“

Tallinn, Põhja pst. 7

Nõudke meie kaupu.

Müügiühisus „MUNA“

Kanamunade,

kodu- ja metslindude,
jäneste,
õunte,
sigurite,
sibulate,
pohlamarjade,
jõhvikate jne.

eksport.

Tallinn, V. Karja t. 12.
Telef. 445-19, postk. 95.

1919. a. asutatud täielikumad
praktilise raamatupidamise ja kaubandustead.

kursused.

Bilansivõimeline tööjõud, põhjalik ettevalmistamine kõikide raamatupidamise süsteemidel ja aladel. Kaubandusteadus, aritmeetika ja kirjavahetus. Kavand maksuta. Soodsad tingimused.

Masinakirja kursused.

10 sõrmel, pimedal süsteemil (10—8). Vastuvõtmine igapäev kl. 10—8. Tallinn, Narva m. 12-12, tel. 307-97. Väljaspoolne õpetus kirjateel. Adr. kirjad, Tallinn, pk 210.

Kuidas kuulutati välja Eesti iseseisvus.

(Algus 6. leheküljel.)

satsiooni käsk kuulutati Eestis tühjaks ja maksuse- tuks. Kõik üldise valimisõiguse alusel valitud maa- linna- ja vallaomavalitsuse asutusi kohustati ajaviit- mata oma katkestatud tööd jätkama ja vägivaldselt nende asemele astunud nõukogusid, komiteesid ja kõiksugu teiste nimetustega asutusi kõrvaldama.

Eesti iseseisvuse väljakuulutamise Pärnus, Viljandis Tartus ja mujal.

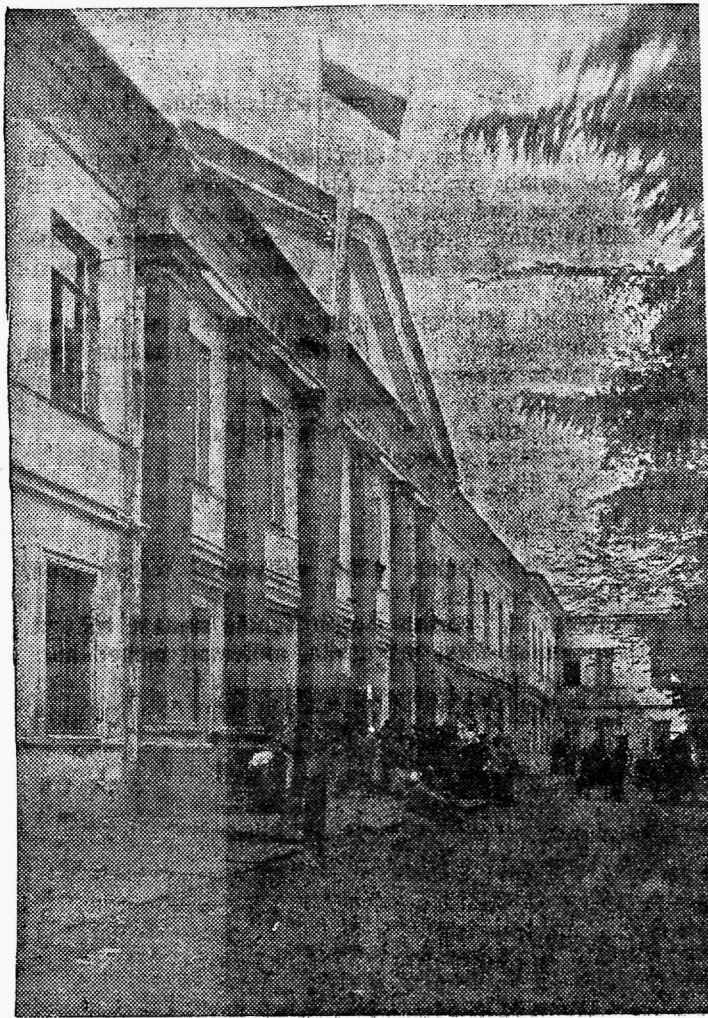
Pärnu pretendeerib aule, et seal Eesti iseseisvus kõige enne ametlikult välja kuulutati ja nimelt 23. veebruaril. Nagu eelpool kirjeldatud, deklareeriti Eesti iseseisvaks vabariigiks kuulutamist Saksa oku- patsioonivõimudele Haapsalus, 1. Eesti polgu poolt veelgi paar päeva varem, 21. veebruaril. Kuid see sündis „mitteametlikult“, kuna polgul tol ajal puudus veel iseseisvuse manifesti tekst. Nii on Pärnul sel- leks auks teatud määral õigus.

Töölise ja Sõdurite Saadikute Nõukogu Täidesaa- tev Komitee oli sunnitud Pärnust lahkuma 22. veebr. Korra ja julgeoleku kaitse oli eesti sõjameeste käes. Eesti iseseisvuse Pärnus väljakuulutamise kohta on koostatud „Akt Eesti Demokraatlise Vaba- riigi väljakuulutamise kohta Pärnu linnas“, mille sisu järgmine:

„23. (10.) veebruaril 1918. a. jõudis Pärnu linna Eesti Maapäeva Vanemate Nõukogu saadik hra Jaan Soop ja tõi Eesti Maapäeva Vanemate Nõukogu poolt 21. (8.) veebruaril 1918. a. väljaantud ja selle akti juurde pandud Manifesti Eestimaa rahvastele, välja- kuulutamiseks Pärnu kreisis ja linnas. Manifesti ette- lugemine pandi Eesti Maapäeva liikme hra Hugo Kuusneri peale. 23. (10.) veebruaril 1918. a. kell 8 õhtul luges hra Kuusner „Endla“ rahvamaja rõdult avalikult Manifesti Eestimaa Rahvastele ette, millega Eestimaa Manifestis määratud piirides 21. (8.) vee- ruarist 1918 iseseisvaks Demokraatlikseks Vabariigiks kuulutatakse.

Ülemal ettetoodud tõelusi kinnitame oma allkir- jadega. Käesolev akt on kolmes eksemplaris valmis- tatud, millest üks Eesti Maapäevale, teine Pärnu lin- navalitsusele ja kolmas Pärnu maakonnavalitsusele saadetud on ja alal hoitakse.“

Järgneb 17 allkirja. Nagu nähtub sellest doku- mendist, loeti Pärnus Eesti iseseisvaks vabariigiks

Eesti sõjaväe komandantuur Pihkvas 1919. a., end. Kubermanguvalitsuse hoones. Eesti sini-must-valge lipp lehvimas.

mitte 24., vaid 21. veebruarist, mitte iseseisvuse Tal- linnas tegeliku väljakuulutamise, vaid manifesti alla- kirjutamise päevast, milline aeg huvitaval kombel ühte langeb 1. Eesti polgu aktsiooni ajaga Haapsalus.

Manifesti ettelugemine sündis pidulikult. „Endla“ maja oli kaunistatud sini-must-valge lippudega. Mani- festi kuulati päid paljastades, lõpul lauldi vaimustu- sega hünni. Meeleolu tõusu segas aga siingi murelik küsimus: „Kui kauaks? Mis toob meile homme päev?“ Ja see päev tõi sinnagi saksa okupatsiooniväe.

Viljandisse jõudis Eesti Päästekomitee esi- ndaja iseseisvuse manifestiga 24. veebr. Manifest pal-

jundati ja saadeti kiirküüdiga kõigile valla- ja alevi- valitsustele kätte. Kella 16 paiku luges kol. J. P u s - k a r Viljandi-Pärnu Rahukogu maja rõdult manifesti teksti ette kokkutulnud rahvale. Saksa väed jõudsid Viljandi 25. veebruaril.

Tartus kukutati enamlaste võim 20. veebruaril. Eesti sõdurid ei suutnud enam kannatada, et venela- sed ja lätlased nagu nii juba väheseid toidutagavara- sid suurel määral välja veavad. Nad võtsid vaksali piirkonna ja muud tähtsamad asutused tugevate pat- rullidega oma alla. Täidesaatev Komitee põgenes ööl vastu 22. veebr. Võim läks Tartu linnavalitsuse ja Eesti tagavara pataljoni kätte. Korra maksmapanemise otstarbel kuulutati 22. veebr. välja sõjaseadus. Saksa vägede sissetuleku eel otsustasid 23. veebr. Tartu lin- navalitsus, kui seltskondlise ainuvõimu esindaja linnas ja Eesti tagavara pataljoni esindus Eesti tagavara- pataljoni ümber korraldada rahvamiilitsaks, vabasta- des kõiki sõdureid, kes ei taha astuda rahvamiilitsasse. Eesti Vabariik kuulutati välja 23. veebr. õhtul. Järg- neval päeval jõudis ka Saksa okupatsioonivägede kol- lonn Tartu, kes siin toimis karmimalt kui kusagilgi mu- jal. Isegi Eesti tagavarapataljoni ohvitserid vangistati ja viidi Valka, kus aga peagi vabastati.

Teistes linnades ja maal lühikese aja tõttu Eesti iseseisvust kusagilgi formaalselt välja ei kuulutatud. Tegelikult aga kukutasid Eesti rahvusväe osad ja kodanikkude enesekaitse organisatsiooni liik- med enamlike valitsusvõimu igalpool enne Saksa vä- gedesse sissemarssimist. Mitte ühte linna, mitte ühte alevit ega suuremat keskust ei valluta- nud Saksa väed otseselt enamlastelt. Eriti raskes sei- sukorras osutusid need maakohad, kust taganev Vene sõjaväe laviin läbi valgus, oma kodumaa poole. Siin tuli väga tõsiselt karta riisumisi ja laastamisi. Õnneks suudeti see korralage mass siiski vaos hoida ja tõsi- semaid vahejuhtumisi ei tekkinud üldse. M. R.

Kübara-, mütsi-, moe- ja karusnaha- kauplus

E. Delsky

Tallinnas, Maakri tän. 4. Kõnetr. 311-90.

Suur valik.

Odavad hinnad.

Tartu Linnapank

Tartus, Raekojas.
Telefon 2-32 ja 11-32.

Võtab raha hoiule.

Annab laene.

Ostab ja müüb
väärtpabereid.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Kõigil pidulikkudel
juhustel

„Veronika“
küünlad.

Odav elekter

majapidamise otstarbeks.

Tallinna linna
elektrijaama alandatud tariifid:

Triikimine üks tund 5 s.
1 liitri vee keetmine 1—1,4 „
2—4 muna keetmine 0,7—1 „

Iga elektritarvitaja võib odavat voolu kasutada, tüürides elektrijaamast vastava mõõtja ainult 20-sendise kuumaksu eest.

Tasuta näpunäiteid

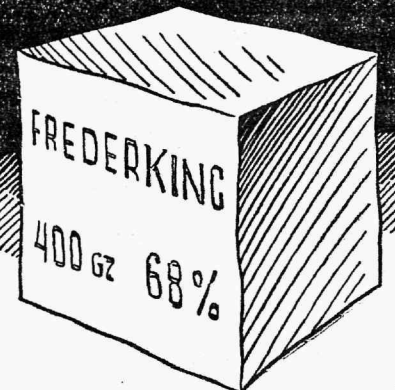
odava voolu kasutamise kohta saab linna elektrijaama

Nõuande büroost, Raekoja plats 9
(vanas vaekojas).

Samas on müügil mitmet tüüpi elektri triik- raudu 2-aastase vastutusega ja muid maja- pidamise elektritarbeid.

Perenaised!

Paremaid pesuseepe on
A. FREDERKING'I

KOLLANE

TUUMSEEP

A. & P. MIETENS.

Tallinn, Merepuiestee 15.

Tel. 306-46 & 305-00.

M. MILLER

ASUT. 1909.

TALLINN, HEINA 33

TEL. 439-51.

Katla- ja masinatehas.
Laevaparandustöökojad.

Autogeeniline ja elektriga schveisimine.

Täita neid unistusi

Autoomanikuna tunda sõidu mõnu.

Vabane majanduslikest muredest, tõsta oma elu paremale järjele, omada pangas tõhusa hoiuarve, saada maja omanikuks, avada oma tööstus või äri, võimaldada lastele paremat haridust ellu astumisel ja kindlustada nende tulevikku

Saada moodsalt sisustatud talu omanikuks.

Suua omale mugav kodu.

Seda kõike ja palju enamgi võimaldab

Vabadussõja Mälestamise Komitee suurloterii peavõit

Muretuult veeta vanaduspäevad.

kaks miljonit

senti ja järgnevad võidud 500.000, 2×250.000, 2×100.000 jne

Reisima minna laia maailma.

Võimaldada omale kauema ja tervise parandamiseks

Korrigeerit tasuda kõik võlad.

Lõpploosimine peetakse 2. mail s.a.

Piletid on müügil ärides, pankades, postkontorites ja loterii büroos
Tallinn, Vene tän. 1 telefon 427-20/2-40
Büroo on avatud kl. 8.00—16.00.
Pileteid võib tellida posti teel.
Tallinn, Postkast 286.

Omada parima hariduse edasi jõudmiseks elus.

Vabadussõja Ajaloo Komitee tegevusest.

Asutakse sõjamälestuste kogumisele.

24. jaan. s. a. oli koos Vabadussõja Ajaloo Komitee juhatus, kuhu kuuluvad: juhatajana — kindral J. Soots, liikmetena — kindral N. Reek, kindral A. Tõnisson, prof. J. Uluots ja dr. phil. H. Sepp.

Tähtsamaid päevakorra punkte oli meie iseseisvuse võitlusest osa võtnud isikute mälestuste kogumine. Meie viimasest vabadusevõitlusest on kokku kogutud küll miljonid dokumendid, kuid arvamata suure tähtsusega on see materjal, mis säilinud nendest võitlustest osavõtnuil. On viimane aeg selle väärtusliku materjali kogumiseks.

Mälestuste kogumise Komitee juhatus tunnustas põhimõtteliku tarvilikuks oma koosolekul 14. nov. 1927. a. Kuid tööle asumiseks loeti vajalikuks arhiivainete läbitöötamist, et võimalik oleks ära määrata sündmusi ja püstitada küsimusi, mille kohta vaja koguda mälestusi ja kindlaks teha isikuid, kes võiks anda teateid. Praeguses olukorras on need küsimused arhiivi seisukohast lahendatavad.

Mälestuste kogumise töö tuleb organiseerida kõige laiemas ulatuses ja peab haarama kõiki sündmusi ja küsimusi, mis seotud Eesti rahvusväeosade asutamise ja Vabadussõjaga ja nendega ühenduses olevate eel- ja järelsündmustega.

Töö peab ulatuma kõigisse rahvakihtidesse, kes nii või teisiti osa võtnud meie viimasest vabadusevõitlusest. Kogumisele kuuluvad peale suusõnaliste mälestuste ka igasugune kirjalik materjal, päevikute, märkmete, dokumentide jne. näol, peale selle muuseumi esemed, üleandmiseks Vabadussõja Muuseumile.

Mälestuste kogumist Komitee kavatseb teostada üleriiklise kaastööliste ehk eriliste usaldusmeeste võrgu kaudu. Kaastööliste usaldusmeeste leidmiseks Komitee loodab mitmesuguste organisatsioonide kaasabile.

Rööbiti mälestuste kogumisega kaastööliste kaudu käiks kogumistöö Komitee poolt otseselt. Esijoones tuleb üleskirjutada meie vanemate tähtsamate tegevuste mälestused.

Kokkuvõttes, Komitee näeb heameelega, et Vabadussõja mälestuste kogumise tööst kujuneks meie teine vanavara kogumine.

Teiseks tähtsamaks päevakorra punktiks Komitee juhatus koosolekul oli Vabadussõja populaarteadusliku ajaloo kirjastamise küsimus. See teos on esialgses redaktsioonis valmis. Komitee juhatus asus üksmeelselt seisukohale, et raamatu kirjastab Komitee ise, kuigi selleks olid soovi avaldanud ka mõned kirjastused. Teos kavatsetakse välja anda kahes köites kokku 800—1000 lk., rikkalikult illustreerituna. Materjali selleks fotoülesvõtete näol on küllaldaselt, muret teeb vaid hääde sõjamaalide hankimine. Nende valik ei ole meil kuigi suur. Oleks kahju, kui teos

sellest küljest puudulikuks kujuneb. Komitee omalt poolt soovib, et meie kunstnikud kõige elavamalt osa võtaks väljakuulutatud sõjamaalide võistlusest.

Muret teeb Komiteele Vabadussõja Arhiivi ruumide küsimus. See arhiiv on Eesti rahvale väärtuslikumaid. Meil säilinud vanemad arhiivid kajastavad võõraste võimu ja valitsemise ajastuid, Vabadussõja Arhiivi dokumendid räägivad aga meile, kuidas eesti rahvas võitis kätte vabaduse ja riikliku iseseisvuse. Meie püha kohus on seda arhiivi alal hoida tulevastele põlvedele. Kuid Kaitseministeeriumil puu-

Võrratu aktsionäär.

(Algus 8. leheküljel.)

Jälgides kui kõrvalt oma mõtteid, imestas isegi, kuidas ei tundnud enam hirmu ei lahingu, ega surma ees. Oli vaid suur rahuldus, vaidav õnn, — ta oli ometi täitnud oma ülesande, mida temalt nii valjult ja järeljätmatult nõuti.

Ning kui ta uuesti avas silmad, seisid mehed askeldades ta ümber, patsutasid talle sõbralikult õlale ning keegi nimetas teda vist koguni vahvaks juudiks. Ta ajas end sirgu, tundis valu.

„Olen haavatud, surmavalt haavatud,“ ütles ta hädiselt ning katsus naeratada.

„Pole suuremat häda,“ lohutasiid mehed. „Kui on läbistanud ainult vasakkäe lihaseid!“

„Vasakkäe lihaseid?“ ei uskunud Boruh Schois. „Aga mispärast valutab süda? Mispärast tuikavad mu kopsud? Mispärast ei jõua ma seista?“

„Väike verekaotus ja tühine haav,“ seletas sanitaar tähtsalt.

„Tõesti? Ja see pole kardetav?“ küsis Schois ebausklikult. „Oi, ja mina ei teadnud, et üks haav võib nõnda valutada! Küllap pole see käsi ükski, küllap on ka sisemisi rikkeid ja põrutusi. Kuid Schois kannatab need valud, Schois on valmis isegi surema, kui seda on tarvis üldiseks kasuks. Ehk kas olen ma arg, kas olen ma lahinguväljalt põgenenud?“

„Oled üsna tubli mees,“ lausuti talle. „Jooksid kui pöörane otse vaenlase kuulipilduja otsa.“

„Tõesti?“ imestas Boruh Schois. „Ma jooksin otse kuulipilduja otsa. Siis olen ma kangelane?“

Mõte, et temast oli saanud kangelane, jäi nüüd pidevalt ta peajju. See mõte oli uudne ja kummaline, sellega tuli alles harjuda. See tõstis teda nii kõrgele, et kui Boruh Schois tahtis ise end vaadata, siis hakkas pea pöörutama — nii kõrgel seisis väike, kartlik juut Schois enese arvates.

Isegi siis veel, kui ta istus juba ühes teiste haavatutega rongis, ei andnud see mõte talle rahu. Tõepoolest, Boruh Schois oli kangelane, temagi oli valanud oma kallist verd selle maa ja ta vabaduse eest. Ja muidugi, aga kui lugu nõnda, siis oli ka temal nüüd kodumaa? Kodumaa! rõhutas Boruh Schois igat silpi. Teiste sõnadega, temast oli saanud selle maa

dub praegu vastav otstarbekohane ruum, mis ühtlasi oleks kaitstud igasuguste võimalikkude ohtude vastu. Ruume vajab ka Vabadussõja Muuseum.

Komitee juhatus senised sammud ruumide soetamiseks arhiivile on ikka pörganud majanduslikkude raskuste vastu. Kuna praegu on kavatsusel mitmed riiklikud ehitused, siis julgeb Komitee loota, et ka Vabadussõja Arhiivile ja Vabadussõja Muuseumile, kes on äärmiselt kitsastes ruumides, ehitatakse otstarbekohased ruumid. Vastava ettepanekuga Komitee juhataja esineb Vabariigi Valitsusele Kaitseministri kaudu.

Kuna praegu on päevakorras Vabadussõja monumendi kavandite avaliku võistluse korraldamine, siis võiks vast kaalumisele tulla sarnane ehitis monumendina, mis mahutaks endas Vabadussõja Arhiivi ja ka Vabadussõja Muuseumi.

aktsionäär, selle maa üks mõtteline osa pidi siis tema oma olema?

Rong tormas läbi pimedas, suvise öö, sädemete kiirgav lohe lookles mööda rongi külge, saba kadudes kuisagile kaugele Boruh Schois litsus silmad vastu ruutu ning vaatas ahnelt välja, vaatas tumedaid metsi, vaatas raudteed — üks mõtteline osa kogu sellest oli ju nüüd ka Boruh Schoisi oma?

„Imelik ja tajumata on sõda,“ ütles ta äkki enese kõrval lebavale hoigavale sõdurile. „Lähed sinna jubeduse ja hirmuga, viimne kui lihas ja verelible karjub lakkamatus kisenduses selle vastu, viimne kui juuksekarvi protesteerib ägedalt lahingu vastu, kuid kui oled sellest möllust läbi käinud ning saanud oma haava kerre, sõidad rindelt tagasi säärase rahu ja õnnega, nagu kannaksid taskus äkki määratuid varandusi. Oled kangelane, isamaalane, sul on äkki kodu ja kodumaa?“

„Kodu ja kodumaa,“ kordas haavatud sõdur kõhides. „Kui on läbistanud ta kopsu, oli nagu auk lõttas, rääkis raskelt ja hingeldades.“

„Paraned ja saadetakse uuesti tagasi,“ ütles ta, raskelt kõhides.

Boruh Schois hüppas äkki oma asemelt.

„Mida räägid sa?“ küsis ta väriseva häälega ning jäi ülevas põnevuses ootama otsekui kohtu otsust.

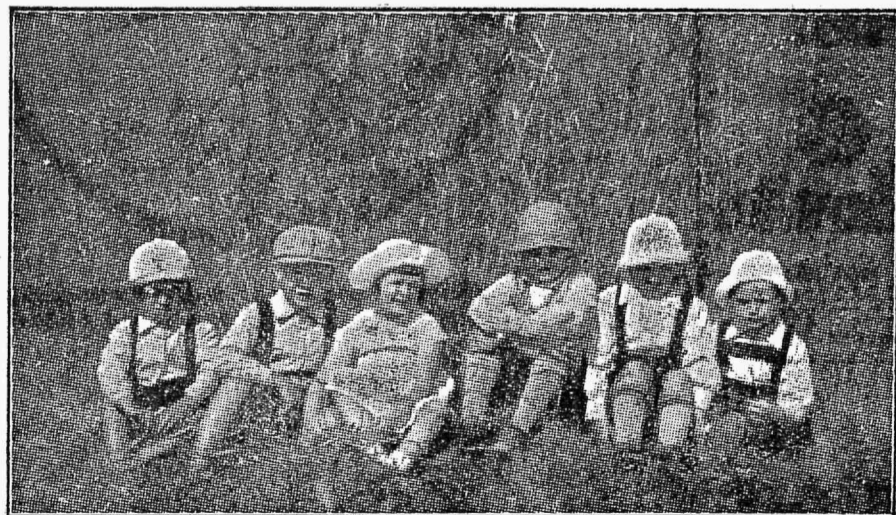
„Saadetakse uuesti tagasi,“ kordas haavatud sõdur vaeviliselt.

„Ei, ei!“ hüüdis Boruh Schois otsekui palavikus. Ent siis tõmbas ta end kokku, muutus nii väikeseks ja haletsemisväärseks. Ei mitte enam sinna tagasi, mitte tagasi! karjus ta eneses. Oli siis kõigest sellest veel vähe?

Ja uuesti litsus ta näo vastu ruutu ning vaatas suvisesse õhhe.

Tähendab, temast ei saa nende metsade ja raudteede aktsionäär? Temalt nõutakse liig suurt ja kallist hinda! Kahju, tuline kahju, Boruh Schois jääb ka edaspidi kodumaata!

Ning kurvast ohates jäi ta rahulikuks, paeluv tunni soojade voogudena, jäid kõrvu kauaks kõmisema vaid rongi rataste monotoone mürin, nende rataste ja roopade, mille aktsiad olid nii käegakatsutavalt lähedal, kuid haihtusid nüüd tuules laiali.

Segafosfaat 22—23%

on kõige tulusam fosforväetis.

Hotell-restoran

„Kuld Lõvi“

Tallinn

Harju t. 40

Tel. 426-27

Sähtlepanu!

Kaupmehed, rändkaupmehed ja tarvitajad.

Seebitööstus

„HASSO“

Tallinn, S. Pärnu mnt. 14.
Kõnetraat 436-58

soovitab võistlemata odavate hindadega kõiksugu tualettseepi.

Laos alati saadaval ka kirjut- ja kollastseepi.

Kaup on valmistatud kõrgeväärtuselisest materjalist.

Saunaseep
„HASSO Nr. 55“

vahutab hästi ja kulub äärmiselt vähe.

Eesti kaub.-tööstus

A.-s. D. „Mirvitz & Pojad“

Tartus, Raekoja 6.

Tallinn, Estonia pst. 16.

Ehitus- ja metallitööstus

„Tehnik“

Tartus, Võru 1.

Telefon 304.

Oskar Viikmann'i

kulla- kollasepa äri ja töökojad

Raekoja pl.

Raekoja hoones

Eesti välismaises ajakirjanduses Vabadussõja ajal.

Eesti Inglise ajakirjanduses.

Artivaar O. Vares.

Meie riigi loomise heroilisema perioodi — Vabadussõja ajaloo koostamine on praegu käsil. Selleks on aga vajalik teaduslikke nõudeid silmaspidades koguda ja läbitöötada võimalikult kõike Vabadussõda käsitlevat materjali. Ei saaks sellepärast kõrvale jätta ka neid sõnumeid, artikleid ja kirjutisi, mis ilmusid tol ajal välismaises ajakirjanduses, sest aitavad nad ju valgustada päris igakülgselt Euroopa riikide suhtumist meie vabadusvõitlusele. Seda võimaldab uurijale välismaiste ajalehtede väljalõigete kogu, mis hangitud omal ajal meie välisametkondade poolt, üleantud Riigi Keskarhiivile. Siin korraldatud eeskujulikult ja kronoloogiliselt paberitele kleebitud võimaldab uurijale küllaltki kiirelt orienteeruda selles rikkalikus materjalis. Olgugi, et tähendatud materjal näiliselt ei ole sugugi terviklik, siiski üksikud lüngad ei takista ülevaatliku pilki saamist.

Käesolev kirjutis käsitleb ainult Inglise ajakirjandust, milles leidub kõige rohkem kirjutisi Eesti üle ja mis kahtlemata tol ajal omas kaalukama mõju Euroopa poliitikas. Käesolev kirjutis tahab esitada ainult tüüpilisemaid kirjutisi Inglise ajakirjandusest.

Lehitsedes seda materjali selgub alles nüüd, kui võrd suurt tähelepanu pöörati meie iseseisvuse võitlusele. Kui teravalt peeti silmas meie rahva heitlust enamlastega ja Landesvääriga. Kuid mitte ainult Eesti kohta ei leidu seal kirjutisi, vaid ka teiste enamlusvastaste jõudude üle. Oli ju Eesti üheks lühiks Vene interventsiooni rõngas ja tegelikult olenes ka meie riigi saatus suurel määral liitlaste toetusest ja teiste enamlusvastaste jõudude tegevusest. Nii meie leiamegi siis selles materjalis küllaltki huvitavaid ja seni vähe käsitletud kirjutisi liitlaste suhtumisest Kolt-

Red Army has occupied the railway station Abya; 16½ miles from Fellin and Helman"). „The Morning Post“ 13. 01. 19.: Enamlastel olevat kasutada 70.000 meheline armee Eesti ja Latvija vastu. Rootsi valitsus teatas täna, et Rootsi ei saada ametlikult sõjaväelist missiooni Eesti ja Läti ja ei toeta ka abiekspeditsiooni saatmist neisse riikidesse. Käimasolev abiekspeditsiooni organiseerimine olevat täiesti eraviisiline. Näib, et seda on põhjustanud enamlaste esindaja Vorovsky propaganda Rootsis ja isegi Rootsi valitsusele. Vorovski asub ikka veel Rootsis, olgugi et teda on korduvalt palutud lahkuda. „The Times“ 8. 01. 19.: Pikem, mitteametlik kirjutis Eesti valitsuse toetussuhtest Britile. Tähendatakse, et Eesti riigipea („the head of the Estonian Government“) Const. Paets on pöördunud telegraafi teel Briti valitsuse ja välisministeeriumi poole saata Eestisse 20.000 vintpüssi, 3000 revolvrit, vastava arvu padrunitega, 20 soomusautot, 6 väljapatareid ja mõned rasked 4-tollised kahurid. Vastasel korral ei suutvat Eesti-Soome väed pidurdada punaste edasitungi.

Enamlased paigutavad Narva ja teistesse, nende poolt vallutatud Eesti linnadesse garnisonidesse hiinlasi. „The Westminster Gazette“ 10. 01. 19.: Lühikene ametlik Eesti peastaabi teade hästi nähtaval kohal, et eestlased taas vallutasid Tartu kell 2 p. l. „Reinolds Weekly Newspaper“ 12. 01. 19.: „Estonians Make Fine Progress.“ Ametlik Eesti peastaabi teade, et meie väed vallutasid Tapa rajoonis Valge, Muudisj, Monnicorb ja Torma.“ Lõunarindel — „Moiskuel ja Rujen“. Ainukene sõjateade ilmub ka liri ajalehes „The Irish Independant“ 9. 01. 19., milles tähendatakse üldiselt, et uus sõjateater on praegu idas — linakasvatamata Eesti pärast. Eesti vajavat abi. (The latest stage of war in the East is a struggle for the great flax-growing county of Estonia.) Samas antakse ka ülevaade Eestist ja ta sõjast. „The Scotsman“ 13. 01. 19.: Eestlaste võidud. On vallutatud mitmed mõisad ja külad: „Loksa, Veso, Palms, Loops, Koplemetsa, Saksimois, Nemküll, Mary-Magdallene, Potsuhall, Jalassa, Malla, Vaeggeva, Hirla, Tammi“ j. t. Puudus varustusest. „The Times“ 21. 01. 19. j. t. lehed. Ametlik teade silmapaistval kohal, et eestlased on võtnud 500 vangi.

Määratud huvi ja võib öelda sensatsioonilist mõju avaldas Inglise suuremates lehtedes Narva langemine Eesti vägede kätte. Sellest ilmusid pikad kirjutised eel- ja järelmärkustega lühikesele ametlikule eesti-poolsele teatele. Nii teatab sellest maailma mõjukam ajaleht „The Times“ 22. 01. 19.: „Trotsky Konted. Flight before the Estonians“. Eesti peastaabi ametlik teade, et Narva on langenud meie vägede kätte ja punased põgenevad Petrogradi suunas. Narva langemise pärast olevat enamlaste Põhja-armee juhataja Bontsh-Broujevitch saanud Trotskilt valju noomituse ja vallandatud armee juhi kohalt. Kuid mitte ainult „Times“, vaid ka teised suuremad ajalehed avaldasid selle teate silmapaistval kohal. Nii „The Manchester Guardian“, „The Daily Telegraph“ j. t. 24. 01. 19. tähendavad, et enamlaste rinne hakkab lagunema eestlastelt saadud hoopide all. Trotski olevat teinud korraldusi juba Petrogradi evakueerimiseks, sest vaevalt jõutavat nüüd veel võidukalt Eesti armeed pidurdada enne Petrogradi. Narva võit päästis mõlemad noored vabariigid — Eesti ja Läti, tänu Soome abivägedele Eckströmi juhatusel. Kui Eesti jala-väeosad tungisid Narva, siis olevat Trotski lahkunud kiirelt oma staabist soomusautos Petrogradi suunas koos punaväe poliitilise komisariga. Veidi hiljem lasid soomlased õhku silla, millest Trotski oli äsja üle sõitnud. „Pall Mall Gazette“ 21. 01. 19. tähendab Narva langemise puhul, et Narva kaitset olevat Trotski juhtinud isiklikult ja selle langemisel põgenenud koos Anveldiga. Eestlased olevat saanud palju sõjasaaki. „The Westminster Gazette“ 25. 01. 19. teatel hakkavad juba enamlased Petrogradist lahkuma enne põhjalikult laastates; hävitatakse eriti pankade raamatuid, et kaotada kõik kapitalistilise korra jäljed. „The Times“ 24. 01. 19.: Läti abistamiseks vabatahtlikkude kogumine ei ole küllalt edukas — rahupuudusel. Rootslaste arvestuste järele minevat 2000-mehelise armee varustamine ja 6 kuud rindel pidamine maksma vähemalt 800.000 Balti marka (Eesti marka?).

Teatavasti Narva langemisega eestlaste kätte ei olnud veel kaugelgi vaibunud ägedad lahingud Viru rindel. Algas uus, äge kallaletung Narvale. Enamlased koondasid siia erilisi, peamiselt madrustest koosnevaid, löökrühmi, et kindlasti Narvat uuesti vallutada. Nii teatavadki „The Westminster Gazette“ ja „The Morning Post“ 3. 02. 19., et Narva rindel puna-armee, komplekteeritud madrustega — kokku 5000 meest, olevat alanud linna pommitamist merikahuritest. Samas avaldakse ka Eesti ametlik teade, et „Ysborsk'i“ (resp. Irboska) suunas eestlased hävitasid punaste rügemendi, mis oli Pihkva tšeka (?) valve all („A Bolshevik Regiment Exterminated! ... under the control of the Pskoff Extra ordinary Committee of Inquiry“).

Kindralmajor J. Soots

Eesti Kaitseväge Staabi Ülem Eesti Vabadussõjas.
Praegu Vabadussõja Ajaloo Komitee Esimees,
Tallinna Linnapea.

Punaväe ägedatel pealetungimistel Narva, kui ka teistel rinetel ei olnud aga küllalt edu. Nii ka välismaises ajakirjanduses ilmub nüüd üksikuid väiksemaid teateid meie armee operatsioonidest. Need on peamiselt peastaabi poolt saadatud ametlik informatsioon ilma kommentaarideta. Sageli ilmusid sellised ametlikud teated, nagu „The Daily Telegraph“ 1. 04. 19.: „Meie väed Jamburgi suunas Nisyküläs võtsid vangi 5 vaenlast. Heinaste (Haynash) suunas tungisid meie väed edasi, vallutasid Heinaste, Kodjaki mõisa, Indo ja Onemy talud. Hiljem meie väed taganesid arvuliselt suurema vaenlase eest Kodjaki ja Aukniti mõisast.“ „The Manchester Guardian“ 7. 04. 19. Eesti ametlik teade, et meie väed on vallutanud Võõbusu ja Kolpino saare. Saadud üle 250 vangi ja mõned kuulipildujad.

Pea kõik suuremad lehed avaldavad kirjeldusi Briti koloneli S. G. Tallentsi reisist Poolast kuni Tallinna. Märgitakse ka, et kolonel Tallents tõi kaasa kirja Eesti peaministrilt Lloyd George'ile.

„The Morning Post“ 7. 04. 19. avaldab oma Stockholm kirjasaatja artikli, milles on loetletud enamlaste jõud rindel Eesti rindel. Nii lõunarindel koos Läti ja Leedu rinetega olevat punaarmee 60.000—70.000 meest. Narva rindel olevat 8000 tääki, 100 kuulipildujaga, 600 mõõka, 35 kerget ja 10 rasket kahurit; 2 soomusrongi varustatud 12 kerge kahuriga ja 50 kuulipildujaga. Pihkva rindel — 9000 tääki, 115 kuulipildujat, 650 mõõka, 25 välja- ja 8 rasket kahurit, 3 soomusrongi 10 kerge kahuriga ja 50 kuulipildujaga. Peipsi järvel opereerivad 2 suurtükilaeva komander Vasiljevi juhatusel. Baasiks neil jõududel on Pihkva. Lõuna rindel — 8000 tääki, 550 mõõka, 125 kuulipildujat, 35 kerget ja 12 rasket kahurit, 1 soomusrong 4 kahuriga ja 20 kuulipildujaga. Või-
(Järg 12. lk.)

Aktsiaselts

„SELEKT“

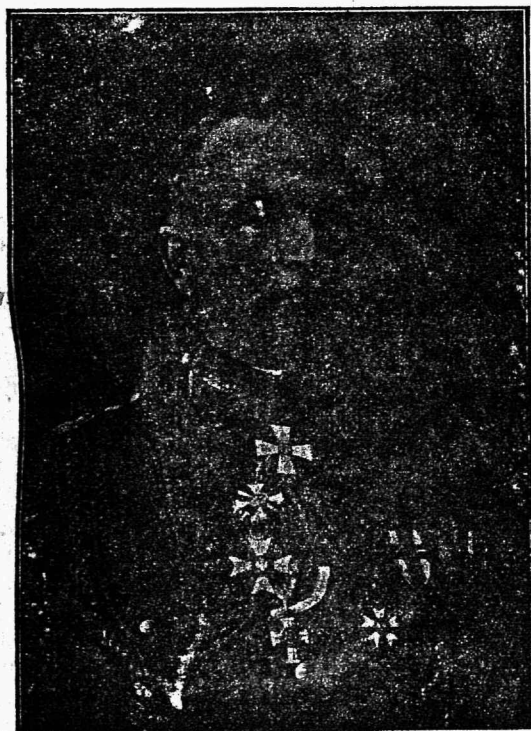
Tallinnas

Väike Karja 1. Telefon 466-98.

Ladu: Kunderi 15. Telefon 306-17.

Ostab ja müüb kõiksuguseid

toores- ja metsloomanhku.

Kindralmajor P. Lill

Kaitseminister, Vabadussõja Mälestamise Komitee
Esimees. Eesti Vabadussõjas Korraldusvalitsuse ülem.

šaki, Denikini ja Judenitši operatsioonidesse, von der Goltzi affääridesse ja Maaüldasõja rahukonverentsi töösse ühenduses Venemaaga.

Sõjalised teated Eestist.

Amljargnevalt oleks esitatud ainult mõningad tüüpilisemad kirjutised paljude samalaadsete hulgast. Järjekindlalt ilmusid meie peastaabi teadaanded meie vägede operatsioonidest. Sageli on päris üksikasjalikult loetletud talud, külad ja mõisad, kust meie väed olid sunnitud taganema ehk mida nad vallutasid. Need olid harilikult lühikesed ametlikud teated, umbes sellised, nagu nad ilmusid ka kodumaa ajalehtedes. Vabadussõja ajal ei olnud ühelgi inglise suuremal ajalehel Tallinnas oma erikirjasaatjat, vaid teated saadeti edasi peamiselt Helsingi, Kopenhaageni ja Stockholm kirjasaatjate poolt. Need omakorda hankisid teateid otseselt või kaudselt Tallinnast. Alles hiljem saatsid suuremad ajalehed oma erikirjasaatjad Eestisse, et olla vahenditult kontaktis järjest suuremate, tähelepanuväärivate sündmustega Baltimail.

Nii näiteks „The Manchester Guardian“ 6. 01. 19. avaldab lühikesed, ametlikud, meie peastaabi teate, et Eesti väed on vallutanud Külvahallika, Rebaste ja Kõrve külad; ka Jäneda, Kelta, Paide (Veissenstein), Hummulu ja Voltveti mõisad. Samas on ka ära toodud inglaste poolt kinnipüütud Vene raadioteade, milles nad teatavad „kõigile, kõigile, kõigile“, et enamlaste väed on vallutanud Abja raudteejaama: (The

Eesti välismaises ajakirjanduses Vabadussõja ajal.

(Algus 11. leheküljel.)

maris on lennuüksus Commander Mangu juhatusel. Irboskas hävitasid eestlased 2 enamlaste soomusrongi. Üldiselt on Pihkva rindel tehniliste vägede poolest enamlased ülekaalus, millega on ka seletatav Eesti armee raskused („which explains the difficulties the gallant little Estonian army has to cope with“).

Ilmuvad jällegi küllalt sageli lühemad peastaabi teadaanded Eesti vägede edust ja lahingutest. „The Manchester Guardian“ 20. 05. 19. erikirjasaatja on viibinud Petseri rindel. Ta toonitab eestlaste vähest arvu ja vastupidavust. Kuid puudus olevat varustusest, eriti aga tubakast. Tähendab, et mis sõda see on, kui tubakas puudub; kui suurt osa olevat tubakas mänginud Maailmasõjas.

Maikuu jooksul ilmub järjekindlalt teateid mitmelt rindelt. Märgitakse eestlaste edu Jamburgi suunas, võitlusi Krasnaja Gorka pärast, Pihkva langemist Eesti vägede kätte jne. „The Times“ 21. 05. 19. tähendab veel, et juba lahingud on käimas Petrogradi pärast. Linn pidavat pea langema. Arutatakse juba kuidas organiseerida Petrogradi nälgiva elanikkonna toitlustamist. Enamlased olevat lubanud taganemise puhul Petrogradi põlema süüdata, nagu see sündis Moskvas Napoleoni ajal.

Juba aprilli keskel hakkavad ilmuma teated, näiliselt Läti allikatest, Landesvääri tegevusest Lätimaal. Nii avaldab „The Daily Telegraph“ 19. 04. 19. pikema kirjutise lätlaste ametliku informatsiooni järele Landesvääri aktsioonist. Kirjeldatakse von der Goltzi vägede poolt ette võetud riigipööret Lätis; Ulmanise vangistamist, Läti rahvusväeosadelt relvade äravõtmist ja nende laialihajamist. Loetakse üles Landesvääri juhid, nagu Balti parunid Manteuffel ja Stryck, pastor Hahn ja Saksa armee leitn. Zimmermann. Advokaat Badaske olevat juba välja töötanud Balti riigi põhiseaduse. „The Times“ 21. 04. 19. omalt poolt tähendab veel, et Landesvääri juhid toovad oma aktsiooni õigustamiseks ette asjaolu, et Läti Ajutine Valitsus ei olewat midagi teinud enamlaste sissetungi pidurdamiseks. Kirjasaatja leiab, et Lätis olevat tegelikult praegu Balti parunite ja Läti sotsialistide koostöö Ajutise Valitsuse vastu, sest ka sotsialistid avaldavad rohkem sümpaatiat enamlastele, kui oma Ajutisele Valitsusele. Kirjasaatjale Stokholmis olevat teatatud Läti võimude poolt, et Landesvääril olevat kavatsus analoogiliselt toimida ka Tallinnas Balti pataljoni kaasabil. Riigipöörde läbiviimiseks olevatki Tallinna sõitnud juba parun Manteuffel, Stryck, Zimmermann ja vennad Heinrichid, et seal läbi viia võimuharangut 23.—24. aprillil.

See lätlaste informatsioon „The Times“ Stokholmi kirjasaatjale äratas Londoni poliitilistes ringides siiski niivõrd tähelepanu, et pöörati ametlikult meie võimude poole järelepärimisega. Meie valitsuse vastus oli aga küllalt rahustav; ei olevat üldse mõeldav mingisugune võimuharang Landesvääri käsilaste poolt.

„The Manchester Guardian“ 6. 05. 19. avaldab kiitva kirjutise eestlaste visast vastupanust vaenlastele, tähendades, et Eesti kodudes on veel ainult naised ja lapsed, rindel aga mehed 15—40 a. — 65.000 enamlaste vastu. See kirjutis on üks tüübilisemaid paljude samalaadsete artiklite hulgas. Kõik nad rõhutavad varustuse ja abi saatmist Eestile. Ei ole leidnud välismaalase sulest avaldatud ilusamat ja tabavat fraasi meie rasketel võitluspäevadel Eesti kohta üldiselt, kui sama artikli autori oma, kes tähendab, et Eesti tänapäeval on väike kangelaslik maa, võideldes oma vabaduse eest ja pikkamööda jookstes tühjaks verest („A brave little country, fighting for its freedom and slowly bleeding to death: that is Estonia to-day“).

Esimene ametlik teade sõjalisest kokkupõrkest Eesti vägede ja Landesvääri vahel ilmus „The West-

minster Gazette“ 7. 06. 19. ja ka teistes Inglise lehtedes. Meie diplomaatilise esindaja poolt anti ametlikult Reuteri agentuurile järgmine teade: „Saksa Landesväär, toetatud Saksa rauddiviisi poolt, purustas raudteesilla Ramotzky ja Võnnu vahel, mille järeldusel lõigati ära ühendus meie vägedega, kes tegutsesid Kreutzburi, Schvaneburi ja Ramotzky suunas. Meie nõude peale taganeda lõunapoole Võnnu—Ramotzky raudteed, avas Landesväär püssitule dum-dum kuulidega meie väeosadele, püüdes ühtlasi ümber piirata üht meie soomusrongi. Selle järeldusel meie olemasolevad algama sõjalisi operatsioone sakslaste vastu.“

Sellele esimesele teatele järgnevad nüüd juunikuu ajalehtedes sageli teateid operatsioonidest Landesvääri vastu kuni selle esialgse likvideerimiseni, s. t.

Eesti Vabadussõjas langenute mälestussammas Rakveres.

kuni Landesväär oli taganenud Kuramaale. Võib öelda, et Inglise ajakirjandus tundis erilist huvi Landesvääri affääri vastu. Ajalehti läbistavad mitte ainult sõjalised teated, vaid ka pikemad kirjutised Landesvääri poliitilistest sihtidest ja ta seljatagustest jõududest. Kõikjal nähakse Saksa monarhistlike ringide kätt, mille tõeliseks sihiks olevat püüda maadevallutamiseks Vene arvel tasa teha maailmasõja kaotust. Kirjutatakse, kuidas sakslastel olevat kavatsus koloniseerida Baltimaid; kuidas hangitakse sõdureid Saksamaal päris avalikult, olgugi et see on valjult keelatud, kuidas Balti parunid on pakkunud Austriast ja Saksamaalt agentuuride kaudu Landesvääri ridadesse meelitatud vabatahtlikele 1/3 oma mõisadest juhul, kui nad vallutavad Balti maad („The Daily Telegraph“ 19. 06. 19). Liitlased on tõsiselt hädas von der Goltziga, kes ei taha üldse arvestada liitlaste korraldustega — lahkuda Kuramaalt. Nii „The Manchester Guardian“ 4. 10. 19. kurdab, miks ei lasknud liitlased

omal ajal eestlasi lõplikult välja ajada Landesvääri Kuramaalt; nüüd ei saadavat enam von der Goltzist lahti. Liitlaste surve oli siiski Saksa kaitseminister Noske lõpuks sunnitud määrama von der Goltzi asemele kindral Eberhardti. Ta ülesandeks pidi olema läbi viia Landesvääri demobiliseerimist ja üldist likvideerimist. Ta ülesanne ei olnud sugugi kerge, sest nüüd seisid sellele kategooriliselt vastu isegi lihtsõdurid ja ohvitserid, väites, et neile on lubatud kindlasti maad, resp. elamisvõimalust Baltimail ja et kodus ei oota neid midagi meelitavat. Liitlased kavatsesid isegi survet avaldada Saksamaale toidu- ja toorainemalli andmise lõpetamise näol, kui ei kutsuta ära Kuramaalt von der Goltzi vägesid.

1919. a. sügisel, oktoobri-novembri kuudel teatavasti Põhja-Lääne armee võttis ette operatsioone Petrogradi vallutamiseks. Neist Judenitši operatsioonidest avaldavad Inglise ajalehed pea igapäev teateid. See suur huvi oli ka arusaadav, sest baseerus ju Põhja-Lääne armee oma viimasel teotsemisperioodil peamiselt Briti kapitalil ja varustusel. „The Daily Herald“ 2. 09. 19. tähendab, et Pihkva ei oleks mitte langenud enamlaste kätte, kui oleks valitsenud koostöö Vene valgekaardi kindralite vahel. Ainult eestlased peavad visalt vastu, kuna Judenitš, Balahovitš j. t. omavahel tulitsevad ja taganevad.

Oodatakse iga päev Petrogradi vallutamist ja juba organiseeritakse toiduainete transporti nälgivale linnale. „The Evening Standard“ 20. 11. 19. toob juba teate, et Petrogradis olevat olnud valgete vastuhakamine ja üleskute linnakodanikele Judenitši abistamiseks. Punased surusid selle maha. „The Times“ 24. 11. 19. tähendab, et ühes Londoni pangas olevat Koltšaki poolt deponeeritud Judenitši nimele 100.000 naelsterlingit. Ka enamlaste „Isvestija“ 3. 11. 19. tähendab, et Petrogradi rindel on olukord väga tõsine. Näib, et linn langeb ajutiselt vaenlase kätte. See avaldab kahtlemata suurt moraalsel mõju punaväele ja kodanikele. Kuid see ei tähenda veel enamlaste langemist. Nagu Napoleoni sõjakäik Moskva ei tähendanud kogu Venemaa võitmist, nii ei tähenda ka Petrogradi vallutamine valgete poolt veel enamlaste langemist.

Kuid need suurte pealkirjadega, pool sensatsioonilised teated Petrogradi peatsest vallutamisest hakkasid kaduma Inglise ajalehtede veergudest ühes Põhja-Lääne armee paanikalise taganemisega. Teatavasti ebaõnnestus täieliselt Petrogradi vallutamise operatsioon. Lähemalt puudutamata neid taganemise põhjusi on märkimisväärne tõsiasi, et Inglise suuremad ajalehed ei teinud sel puhul ühegi sõnaga etteheidet Eestile, nagu poleks Eesti armee küllalt tõhusalt kaasa aidanud Judenitši plaanile. Küll aga nägid mitmed välismaal ilmuvad Vene pagulaste ajalehed Judenitši operatsiooni nurjumises peasüüdlast Eesti armee juhatuses, kes olevat isegi vastu töötanud Petrogradi vallutamise plaanile. Põhja-Lääne armee riismete paanikaline taganemine tõi kaasa uuesti arvulise punaväe koondumise Narva alla. Algvad aegad rünnakud Narvale, et mõjutada samal ajal Tartus koosistuvat Eesti-Vene rahukonverentsi tööd enamlaste kasuks. Pea kõik suuremad Inglise ajalehed avaldavad lühemaid-pikemaid kirjutisi ägedatest lahingutest Narva all. Kogu Euroopa ajakirjandus jälgib sügava huviga vihaseid võitlusi Narva all, võrreldes neid sageli Verduni lahingutega. Nii näit. „The Morning Post“ 11. 12. 19. tähendab, et punaväe atakid on kestnud pea vahetpidamatult 3 nädalit. Enamlased olevat koondanud Narva vallutamiseks 44 rügementi — umbes 100.000 meest, neist pooled jalaväelased. Ilmuvad veel üksikud sõjaliste operatsioonide teated Eesti kohta ja samuti sõnumid ka lätlaste ja Bermonditi vägede vahelisest lahingutest. „The Morning Post“ 12. 12. 19. järele on veel valminud uus plaan Petrogradi vallutamiseks. — Põhja-Lääne armee 8000 meest koos soomlaste ja Bermonditi vägedega, olevat kavatsus Bermonditi vägesid transporteerida Narva alla mere kaudu, sest Eesti valitsus ei lubavat neid läbi oma territooriumilt.

(Järg 13. lhk.)

Lugupeetud perenaised!

Meie kauplused! Tartus, Ülikooli tän. 7, telefon 12-59
Tähe „ 72, „ 12-18
Narva „ 9, „ 12-22
Narva „ 123, „ 14-08
Riia „ 125, „ 15-50
Valgas, Vabaduse „ 32, „ 32

on alati Teie teenistuses.

Kaup kvaliteedilt ja hinnalt võistlematu.

Ühisus „Lõuna-Eesti Eksporttööstamajad“ Tartus

Telefonid: Juhataja 11-64, kodune keskjaam 11-24 ja 11-28.

Ainult

Gloria

sukki

kannab elegantne daam, mis uue väljatöötamise tõttu on nägusaimad ja parimad.

Teeme teatavaks, et nüüdsest peale valmistame ka

meesterahva sokke

Gloria märgiga.

Telefon 456-79. Tallinn. Telefon 456-79.

Eesti välismaises ajakirjanduses Vabadussõja ajal.

(Algus 12. leheküljel.)

Eesti-Vene vahekorra allakirjutamine 2. 01. 19. lõpetab ka poolte sõjalise tegevuse.

Siin on püütud esitada ainult mõningad iseloomustavamad näited inglise ajakirjanduses sõjalistest teadetest Vabadussõja ajal. Võib tähendada üldiselt, et need teated olid enam-vähem objektiivsed ja ühtselt üldjoontes meie ajakirjanduses ilmunud sõjaliste teadete. Ka kohanimed, isegi üksikud alevid ja tundmata talud on toodud küllaltki täpselt, mahaarvata mõned puht ortograafilised vead. Sageli on esitatud väiksemõõtelised Eesti territooriumi kaardid ja joon- tega märgitud meie ja vaenlase vägede rinded, liikle- mised ja operatsioonid. Ei puudu ka sageli Eesti lin- nade, alevite ja talude kaugus Tallinnast kilomeetrites või miilides. Jälgides neid päev-päevalt, sageli isegi väga silmapaistvate pealkirjadega, ilmutavad sõjalisi teateid ühe seni Euroopa tundmata väikerahva mee- lehitlikust võitlusest „hunnide“ (nagu inglise ajakirjan- dus sageli Vene enamlasti nimetas) vastu, võis Briti tööline, ärimees ja riigitegelane saada küllaltki tõe- truult Eesti rahva ja ta armee ülisuurest pingutu- sest. Kui kunagi on olnud Eesti ja ta armee juhtide nimi suus Briti maailmariigi laialdastes hulkades, siis oli see Vabadussõja ajal. Verrega on ristitud Eesti tutvustamine välismaal.

Üldiseid kirjutisi Eestist.

Meie armee edu punaväe ja Landesväari vastu võib öelda sundis ka inglise ajakirjandust enam tähele- panu omistama Eestile üldse. Leiti, et väike, vastu- pidav rahvas kahele tugevale vaenlasele on väärt, et teda enam tutvustatakse Briti rahvale. Juba hakkasid mõned suuremad ajalehed saatma erikirjasaatjaid Ees- tisse ülesandega peale sõjaliste teadete saata kirju- tisi ka Eesti rahvast, majandusest, kultuuri tasemest jne. Ühtlasi läheb ka intensiivsemaks meie eneste poolt teostatud propaganda Inglismaal eesotsas Lon- doni esindusega. Ja nii siis avaldavadki mitmed suu- remad inglise ajalehed pikemaid ja lühemaid kirjutisi Eestist ja ta tuleviku väljavaadetest. Sageli on nad läbi põimitud puhtsõjaliste teadete. Inglise aja- kirjanikud liiguvad Tallinnas, teistes linnades, rindel, puutudes kokku mitmete meie riigimeestega, ärimees- tega ja kõrgemate sõjaväelastega. Kuid ka maaelu ja rahumeeste tüübid ei jää varju ajakirjaniku terava pilgu eest. Tänu sellele asjaolule on ka üldised kir- jutised Eesti oludest üldiselt küllaltki objektiivsed ja heatahtlikud. Kuid siiski mitte kõik. Oli ka teatud erandeid, mis mõjutatud ilmavaatelistest lähtekohadest. Nii inglise pahempoolne ajakirjan- dus eesotsas „The Daily Heraldiga“ ei suhtunud alati pooldavalt meie iseseisvuse püüetele. Näib, et pahempoolsed nägid Eestis mitte niipalju iseseisva riigi vabadusvõitlust, kui üht tegurit liitlaste enamlaste vastases interventsiooni poliitikas. Ja oli ju tol ajal isegi Briti pahempoolset häälestatud töölistkond Vene interventsiooni vastane. Sellepärast ei olnud need mõningad kirjutised pahempoolses ajakirjanduses ka mitte otseselt Eesti iseseisvuse püüete vastu, vaid pea- miselt Briti osavõtmise pärast Vene interventsioonist Eesti kaudu.

Kuid inglise ajakirjanduses esinevad, küll väga harva, ka mõned päris mahategevad kirjutised Eesti üle. Need on n-n. juhulikkude korrespondentide su- lest ja on näiliselt lantsseeritud sinna kas Balti paru- nite poolt või Vene monarhistidelt pagulastelt. Eesti iseseisvuse eitamise väitena tuuakse seal ette, et ees- tlast ei olevat üldse kultuuriliselt võimelised iseseis- valt elama, territoriaalselt olevat liiga väikene ja ole- vat peaaegu lausa röövlid, sest endistelt omanikelt võetavat tasuta mõisad, et neid jagada talupoegadele. Selliseid kulunud väidetega kirjutisi paraliseeris alati tabava vastuseletusega meie diplomaatiline esindaja Londonis prof. Piip.

Esitatud mõningad tüüpilisemad üldsisulised kirju- tised Eesti kohta peamiselt 1919. a. ajalehtedest. Nii „The Morning Post“ 18. 01. 19. tähendab pikemas artiklis, et Eesti püüded on — iseseisev vabariik, va- litsus rahva kaudu rahva jaoks, suurmõisade võõran- damine ja kodanikkudele töö võimaldamine. Selle- laadilisi kirjutisi ilmus ka teistes lehtedes. Teatavasti tunnustas Briti Eesti iseseisvust de facto juba 3. mail 1918. a. See fakt aitas hiljem Eestil võita ühe prot- sessi inglise kohtutes, mis enesest muutus väga heaks propagandaks Eestile välismaal. Nimelt enamlasted natsionaliseerisid Petrogradi sadamas Lääne-Vene aurulaeva seltsile kuuluva puumaterjaliga laaditud lae- va „Gagara“ (pärastine Eesti kaubalaev „Kajak“) ja saatsid ta teele punase lipu all Kopenhaageni. Soome lahes aga eestlastel vallutasid ta kui sõjavangi ja saatsid hiljem Eesti lipu all Inglismaale. Nüüd tõstis aga Lääne-Vene aurulaeva selts üles omandiõiguse küsi- muse, andes asja lahendada Briti Admiraliteedi kohtule. See protsess on tuntud ka rahvusvahelises õigustea- duslikus ilmas. Kohtus toonitas nõudja, et säära- st riiki kui Eesti ei eksisteerivatki üldse, vaid laeva ole- vat kinni pidanud grupp inimesi, kes võinud enesele nimeks „Eesti Ajutine Valitsus“. Laev tulevat ilma pikema jututa tagasi anda tsariaegsetele omanikele.

Kohtunik Hill pöördus selles asjas Briti välisministee- riumi poole. Kohtuistungul 27. I 19. esitasid Briti vä- lisministeeriumi esindajad arvamuse, et 3. mai 1918. a. akti järele on Eesti iseseisev riik ja sellega peaks asja harutamine alluma Eesti kohtudele. Nõudjad viisid nüüd kaebuse Appellatsioonikohtusse (Court of Ap- peal). Kuid ka siin Tema Majesteedi Ülim Advokaat (Attorney General) leidis, et de facto tunnustatud Eesti Maanõukogu esindab suveräänse riigi kõrgemat võimu ja inglise kohtutel ei olevatki õigust asja haru- tada.

Nagu prof. Piip omas töös, „Tormine aasta“ tä- hendab, oli selles protsessis esmakordselt reaalselt kasu Eesti Vabariigi de facto tunnustamisest.

Vabadusmonumendi püstitamisele kaasa
aidata on iga rahvuslikult mõtteja koda-
niku aukohustust!

Tehke seda, ostes ja levitades Vabadus-
sõja Mälestamise Komitee suurloterii
pileteid!

Jällegi kord olid inglise suuremad ajalehed „The Times“ 6. II 19, „Westminster Gazette“ 5. II 19 j. t. täis protsessi kirjeldusi, kus figureeris Eesti kui ise- seisva riigi nimi.

„The Times“ 2. IV 19. Üldine informatsioon, et Eesti-Briti vaheline kaubavahetus võib alata, kusjuures Inglismaalt võib eksporteerida neid kaupu, mis ei käi ekspordi keelu alla ja mida vajatakse Eestis. Sama ajaleht 5. IV 19. ja „The Daily Telegraph“ 4. IV 19. avaldavad pikemaid kirjutisi enamlaste veretöödest Eestis. Üksikasjaliselt avaldatud ühe Eesti sõduri ju- tustus Valga veretööst. „The Westminster Gazette“ 2. V 19. lühike sõnum, et prof. Piip oli audientsil Can- terbury peapiiskopi juures, informeerides viimast Eesti üldisest olukorrast ja Vene õigeusu piiskop Platoni tapmisest Tartus enamlaste poolt. „Lloyds List“ 5. V 1919. Pikem kirjutis Tallinna sadamast, ta arenemis- võimalustest, transpordi oludest ja inglaste kavatsu- sest sadamat laiendada. Ühtlasi väga Eesti sõbralik kirjutis, loetletud üles suuremad Tallinna vabrikud, pangad, firmad ja ajalehed.

Teiste väiksemate artiklite hulgas väärib mainimist „The Manchester Guardiani“ 22. V 19. Tallinna kirja- saatja pikem kirjutis Eesti Asutava Kogu avamisest. Kirjasaatja on osavõtnud sellest suursündmusest. Tä- hendab, et eestlased on tagasihoidlik rahvas, kes ei armasta tseremooniaid. Väga suurt mõju on avaldanud kirjasaatjale Asutava Kogu avamisel silmapilk, kui kõik liikmed on püstitõusmisega kinnitanud Eesti iseseis- vust. Tähendab, et milline ei oleks ka Eesti tulevik, kuid midagi ei vähenda selle suursündmuse lihtsat väärtust. („It was a great moment, and whatever the future may have in store for Estonia nothing can efface the simplicity of this momentous act.“)

„The Morning Post“ 8. II 19. nuriseb, et miks Briti olevat andnud Eestile laenu ainult 300.000 naelsterlin- git, millest jätkuvat ainult paariks kuuks. Vaja oleks aga 25 miljonit naela. Pealegi sakslased olevat maalt väljavedanud varandusi 90 miljoni rubla eest, mida liitlased võiksid sisse nõuda sakslastelt. „The Times“ 8. II 19. Helsingi kirjasaatja teatab Eesti võimudelt saadud teadete järele, et Eberti ja Scheidemanni agen- did olevat pakkunud Tallinnas Eestile suurel arvul relvi, varustust ja 2.500.000 naelsterl. laenu, et kind- lustada seega Eesti sõprust Saksamaale. Vastasel korral, Briti mõju kasvades olevat oodata Tallinna sa- dama okupeerimist inglaste poolt. „The Morning Post“ 14. II 19. tähendab lühikese sõnumiga, et kolm Vene juuti — enamlast on saadetud Inglismaalt välja — nende hulgas ka Edvard Soermus, kes suurel enam- laste miitingul Memorial Hallis ütles, et Briti vägesid olevat Venemaal 100.000 meest, tegelikult on aga 10.000 meest. Pahempoolne ajaleht „The Herald“ 15. II 19. tähendab, et Eesti sotsialistide Londoni sek-

retär olevat neile kirjutanud, et „protesteerida Eesti rahvale häbitava laimu vastu. Eestlased, see tähendab tööliklass, ei sõdi mitte Vene tööliste vastu. Sest praegused sõjalised jõud Eestis on rahvusvahelised huligaanid (internatsionaal hooligans) koos mõne ko- haliku taluomanikuga parunite juhatusel. Mulle öeti mõni päev tagasi Eesti saatkonnas, et Eestis ei sõdi praegu ühtki Briti sõdurit. Hea. Kuid, kes toetab Eesti valitsust sõjaväevarustusega? Teie kohus Briti töö- lised on seda takistada.“ Selline oli Eesti sotsialistide informatsioon. „The Times“ 11. IV 19. Pikem kirju- tis erikirjasaatjalt, kes nähtavasti on liikunud koos adm. Pitkaga, kol. Partsiaga j. t. lõunarindel, Tartu ja Valga vabastamisest ja soomusrongide tegevusest. Ühtlasi palve Briti võimudele varustuse saamiseks Eestile. Ajakirjanikule on sügavalt mällu jäänud ühe noore tütarlapse kuu talumaja uksele, kusagil Võru- maal, keda punaväelane tahtnud ilma põhjuseta maha lasta, kuid kogemata tabanud talu koera.

„Pall Mall Gazette“ 12. V 19. avaldab vastuse Kolt- šaki Londoni esindaja C. Nabokoffi artiklile samas lehes. Nabokoff väidab, et olevat ebaõiglane Briti va- litsuse poolt toetada Eesti iseseisvust, mida Koltšak kunagi ei tunnusta, sest siis kõveneks Baltimail Saksa mõju, mis olevat aga kahjulik tulevasele ühisele jaga- matule Venemaale. Artikli autor vastab sellele, et Nabokoff peaks teadma, et 1905. a. revolutsioon Balti- mail oli sihitud esijoones sakslastest parunite vastu, kuidas võivat siis Baltimaade separaatpüüetes olla juttu Saksa mõju kindlustamisest, „The Manchester Guardian“ 2. VII 19. Tallinna kirjasaatja esineb väga terava artikliga Pariisi rahukonverentsi kavatsuse vas- tu, lubada Eestile ainult autonoomia, kuid jätta ta Venemaa külge. Kas Eesti pidavat jälle saada Vene rõhujate ja Balti parunite valitsuse alla, sest ka Kolt- šak ei kindlusta Eestile vabadust. „The Westminster Gazette“ 4. XI 19. esitab Briti toetusummade kokku- võtte Vene interventsiooni poliitikas. Selgub, et kogu sõjapidamine Venemaaga on seni läinud Briti riigil maksma 79.830.000 naelsterl. Sellest Balti riikidele koos Põhja-Lääne armeega — 1.070.000 naela, Kolt- šakile — 8.540.000 naela, Denikinile — 7.775.000 nae- la ja Murmani rindele 17.365.000 naela. 5. novembril 1919 esines alamkojas Briti sõjaväelise missiooni liige Sir Park Goff pikema ametliku aruandega sõjalisest olukorrast Baltimail ja Briti osast selles. Kokkuvõttes ta tähendab, et sõjalise missiooni Baltimaale saatmine oli liitlaste poolt väga ettenägelik samm, sest sõja- mehele järgneb ikka kaupmees. Balti riikidel on väga suur tähtsus Briti kaubandusele. Sõjalisest seisukohast vaadates oli see vaimustuse ja lootuse tõusu põhjusta- miseks elanikkudes ja riigitegelastes. Briti prestiiž tõusis selles maailma nurgas. Kuid saksa mõju ja ta kaval politika on veel vallutamas Venemaad. Venemaa on lõpmata rikas, kuid arenemata maa ja seda püüa- vad sakslased nüüd segastes oludes kasutada. Kui kõige tähtsam Balti riik langeks venelaste või saks- laste kätte, siis kaotaks Briti Tallinna sadama näol kogu Balti kaubanduse lina, puu, propside jne. alal. Peaksime rohkem tundma õppima Eesti ajalugu ja geograafiat, et arusaada nendest suurtest kaugele- ulatava tähendusega sündmustest Eesti tulevikus. Briti valitsus peaks jätkama senist sõbralikku poliitikat Eesti suhtes.

Novembri lõpul ja detsembri algul hakkavad ilmu- ma juba inglise ajalehtedes teated Eesti-Vene rahu-

(Järg 14. lhk.)

**Kindlustage
oma elu ja
varandust**

EESTI LLOYDIS.

Eesti välismaises ajakirjanduses Vabadussõja ajal.

(Algus 13. leheküljel.)

kavatsustest. Sageli ilmuvad lühemad sõnumid eestlaste püüetest alustada rahuläbirääkimisi venelastega. On huvitav, et ükski ajaleht ei asu täiesti eitaval ega ka jaataval seisukohal Eesti-Vene rahu asjus. Mainitakse vaid tõsiasja ja ollakse äraootaval seisukohal. Tüüpilisemaid kirjutisi selles asjus ilmus „The Times“ 10. 12. 19., kus pikemas artiklis käsitletakse Eesti-Vene rahuläbirääkimisi. Eestlased soovivad ainult vaherahu, see tähendab olukorda, kus ei ole rahu ega sõda, nagu see on Soome-Vene vahel. Eestlased soovivad vabaneda ainult ülejõu käivast sõjapidamisest. Nad kardavad, et tulevased Vene reaktioonilised valitsused liidavad uuesti Baltimaad Suurvenemaaga. Kuid nad püüavad respektierida ka liitlaste vaateid sellele rahule.

Mõnelgi korral meie diplomaatiline esindus Londonis avaldas ajakirjanduses ametlikke seletusi rahuläbirääkimiste käigust, selle vajadusest, toetudes peamiselt kahele argumentile: 1) sõjaväsimus ja 2) Vene valgete kindralite keeldumine tunnustada Eesti vabariiki.

Tartu rahukonverentsil viibisid ka juba mõned ajalehtede erikirjasaatjad. Nii „Dagens Nyheter“ kirjasaatja teatab oma lehele, kuidas lätlaste delegatsiooni juht Meierovič püüdvat salaja venelastega läbirääkimisi pidada. Tõeliselt nad püüdvat separaat rahu sõlmida venelastega. („The Morning Post“ 12. XII 19.).

Veel kord 1919. a. detsembrikuul on Eesti Inglise ja ka teiste maade ajakirjanduses tulipunktiks. Ja seda tänu rahuläbirääkimistele Venega. See oli tõsiselt sensatsioon Euroopa ajakirjanduses. Päev-päevalt ilmus lühemaid ja pikemaid kirjutisi Eesti üle, seoses rahukonverentsi töödega.

„The Daily Herald“ 1. I 20. „Balti saladused. Tänu meie Berliini kirjasaatjale mr. Philips Price'ile, läks meil korda avastada Koltšaki ja Briti sõjaministeeriumi vahelist vastolu Baltimaade pärast. Meie avaldame saladokumendi Koltšaki välisministriilt Sukinilt Pariisi esindajale.

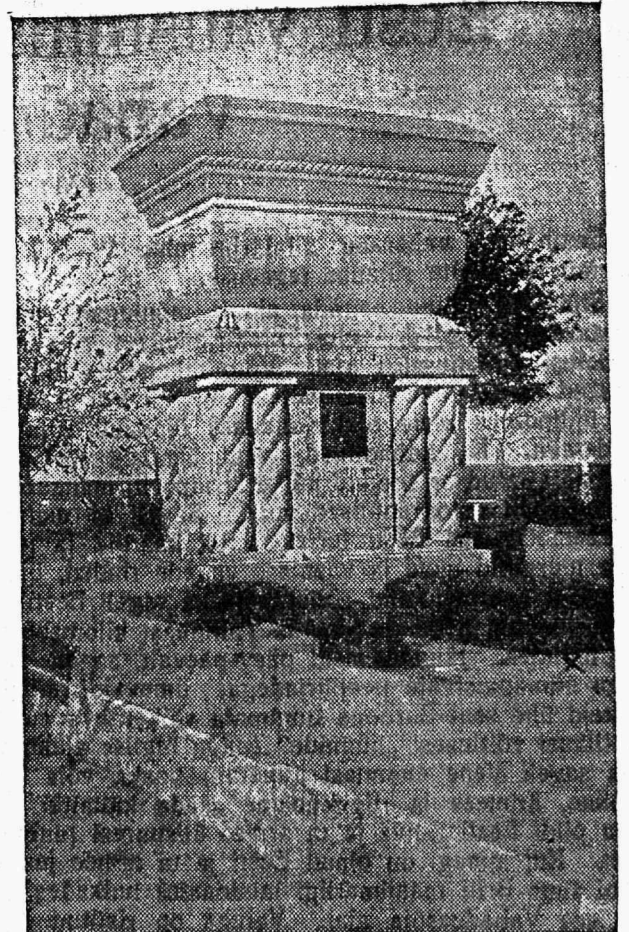
tamine, vaid vastupidi. Ameerika valitsus loodab, et Balti provintsid toetavad Vene vendi nende ühises töös — Venemaa ülesehitamises.“

Eesti-Vene vaherahu allakirjutamine lõpetas ka kirjutiste avaldamise Inglise ajakirjanduses selle küsimuse üle. Ilmuvad küll veel üksikud artiklid, kuid olles asetatud sündinud fakti ette vaibuvad needki.

Kirjutisi Eesti riigitegelastest ja kaitseväe juhtidest.

Kahtlemata meie Vabadussõda oli ajajärguks, kus mitmed meie praegused riigitegelased leidsid mainimist Inglise ajakirjanduses. Võrdlemisi sageli leidis inglane oma ajalehtedest koos Eesti sündmustega nimesid, nagu: prof. Piip, Päts, Laidoner, Pitka, Parts j. t. Ehk küll mõnedki neist, nagu Vabadussõja-aegne peaminister Päts, adm. Pitka, soomusrongide ülem kolonel Parts j. t. leidsid ainult mainimist ilma eriti neile pühendatud kirjutisteta, olid nad siiski vähestest meestest meie riigi sünniaastail, kelledele Briti avalik arvamine pühendas erilist tähelepanu. Võttes arvesse veel asjaolu, et Briti suuremates ajalehtedes on küllaltki rasked üksikisikutel äratada tähelepanu, peame tunnustama, et nende meeste nimetamine maailma mõjukamates ajalehtedes tõendas nende tähtsust tolaegses poliitilises ilmas.

Siiski eriline tähelepanu Inglise ajakirjanduses on pühendatud praegusele ja Vabadussõjaaegsele ülemjuhatajale kindral Laidonerile. Mitte ainult, et ta nimi esineb sageli koos Eesti sündmuste kirjeldamisega, vaid ta oli ainuke isik, kellele „The Manchester Guardian“ 20. XI 19. pühendas pikema eriartikli. (Vaata koguteos „Johan Laidoner“). Samuti oli ta ainuke eestlane Vabadussõja ajal, kellele Inglise kuningas annetas eriliste teenete eest aumärgid. Teatavasti Inglise kuningakoja traditsioonide järgi annetakse aumärke ainult eriti, rahvusvahelises poliitika ilmas, silmapaistvatele isikutele. Seda fakti mainitakse ka ajakirjanduses. Nii „The Daily Telegraph“, „The Daily News“, „The Morning Post“ j. t. 9. X 19. tähendavad, et möödunud laupäeval andis Briti sõjalise missiooni juht Eestis, kolonel Herapath, üle Eesti

Leitn. J. Kuperjanov'i († 2. 02. 1919.) hausasamas Tartu Pauluse koguduse kalmistul.

sõjavägede ülemjuhatajale, kindral Laidonerile, kuningas nimel Inglise Püha Mihkli ja Püha Jüri rüütelkomandöri aumärgid. Need aumärgid annetati kindralile Eesti enamlaste vabastamise, sakslaste Eestisse sissetungi tagasilöömise, Läti rahvusliku liikumise aitamise ja Põhja-Lääne armee organiseerimise ja toetamise eest.

Rätsepaäri

Max Johanson & poeg

Tallinn, Rataskaevu tän. 22, tel. 432-89.
(Enne Lühikejalg 6.)

Omsk, 9. okt. 1919 nr. 23. Kindral Knox (Briti sõjalise missiooni juht Koltšaki juures. O. V.) informeerides ülemjuhatajat (Koltšaki. O. V.) Londonist sõjaministeeriumilt saadud teatest Balti riikide rahutegemise asjus enamlastega, kes tahavad tunnustada nende iseseisvust. Briti sõjaministeerium pakub Vene valitsust (Koltšaki. O. V.), kas ta ei leia võimalust paraliseerida seda nähet, vastu tulles Balti riikide soovidele. Meie teatasime kindral Knoxile meie endist seisukohta selles asjus ja juhtisime ta tähelepanu sellele, et rahutegemine Vene ja Baltimaad vahel on suureks hädahuks, sest ta vabastab sealt enamlaste väed, mis võivad tungida läände. Meie näeme Balti riikides ainult nõrku poliitilisi parteisid, kes ei suuda end kaitseda enamlaste rõhumise eest. Meie rõhutame, et liitlased peaksid ära võtma oma varustuse Balti riikidelt. See oleks siiski kindlam abinõu enamlaste vastu, kui uskuda nende lubadusi. Palun Teid selles suhtes otsida sidemeid Londoniga. Sukin.“ Pea samane vaade oli Eesti-Vene rahule ka Ameerika Ühendriikidel. Koltšaki Vašingtoni esindaja Bachmetjevi poolt Pariisi esindajale Sasonoffile saadetud saladokumendis on öeldud: „Ameerika missiooni ülesandeks Baltimail ei ole mitte nende väikeriikide separatistlike püüete toe-

Tallinna merekindluse viimased päevad.

Tallinn õhkulendamise hädahus.

Maailmasõjas oli Baltimeri venelastele tähtsaks sõjateatriks, sest siit viisid kõige otsemad teed pealinna, Peterburi. Kuna merejõudude vaekaal oli saaklaste kasuks, siis Soomelahe kaitse pidi tuginema nn. teentraal-positsioonile, Tallinna-Porkkala joonel. Tallinnast pidi kujunema esimeseklassi merekindlus ja baas vene Baltimere laevastikule. Ehitustööd algasid öieti juba küll enne Maailmasõda ja pidid lõpule viidama 1917. a. Sõda sundis aga muutma esialgsed kavatsused ning mõjutas ehitustööde ulatust ja läbiviimist.

Peaõhk langes nüüd töö kiirusele. Tuhanded ja kümned tuhanded vene tööliselid koondati Vene siseku-bermandust Tallinna ja töö kees kogu Maailmasõja kestel palavikulise tempoga. Kuid kõiki töid ei suudetud siiski lõpule viia ja 1917. a. lõpul olid tegevusvõimelised ainult üks osa patareisid. Samuti oli poolleidi ehitamisel eelpositsioonina nn. Muhuväina positsioon. Kõigele vaatamata oli Tallinna merekindlus (ametliku nimetusega „Keiser Peeter Suure merekindlus“) siiski tehnilisest küljest väga tugev kaitsevahend ja võis tekitada sakslastele nende kavatsuste läbiviimisel tõsist muret. Tallinna merekindlusele sai aga saatuslikuks garnisoni võitlusvõimetuse ja ta alistus sakslastele niihästi kui vastupanuta, kui selleks mitte arvata Baltimere laevastiku mõnda üksikut kahurilasku.

Kuna Tallinna merekindluse saatust nii väga mitmeti tihedalt on seotud tolaegsete Eesti oludega, siis tohiks huvipakkuv olla väike ülevaade nende traagiliste sündmuste kujunemisest.

Pärast Eesti saarte vallutamist sakslaste poolt sattus Tallinn sakslaste otsekohese hoobi alla. 22. okt. 1917. a. sai Vene põhjarinde ülem kindral Čeremissov (kes hiljem enamlaste teenistusse üle läks) Tallinnas kokku Vene Baltimere laevastiku juhataja k.-adm. Rasvosoviga, ning otsustasid Tallinna Peeter Suure kindluse komandandi ettepanekul asutada nn. Tallinna kindlustatud rajooni, millesse kuulus Tallinna merekindlus ja Haapsalu eelsalk. Tallinna kindlustatud rajooni piiriks 12. armeega oli leppejoon üle Matsalu lahe. Selle kindlustatud rajooni ülesandeks oli teede kaitse Tallinna peale, samuti koostöö XII armee väeosadega.

Mõne päeva pärast sündis enamline riigipööre, mille järele algasid rahuläbirääkimised keskriikidega. 30. novembril otsustas Tallinna Sõjarevolutsiooniline Komitee kõik kindlustustööd seisma panna, kuid 2. detsembril kuulas veel ära kindluse juhatause arvamist. Sealtpoolt seletati, et poollehitatud merekindlus endast öieti vaid välipositsiooni kujutab ja et sõjavägi on võitlusvõimetu. Kuna ülemused võisid ainult käsa laotada, oli enamlastel asi päevaselge. Tallinna kindlustatud rajooni sõjaväe Täidesaatva Komitee esimees lipnik Tokarev seletas, et vabal Venemaal sõjaväge pole tarvis. Teda toetas komissar kindluse komandandi juures lipnik Avsarov, kes nõudis kindlustustööde seismapanekut. Jätkata lubati vaid tammide, keldrite ja tunnelite ehitamise töid.

Sõjavägi ise oli mitte ainult nõus, et teda enam ei vajata, vaid läkski tegelikult juba eratööde peale üle. 24. novembril (uue kal. j.) avaldas Tallinna Kindlustatud Rajooni Sõjaväe Täides. Komitee pika ja sõnaka manitsuse „seltsimeestele“, kes „esimesena kapitalismi müüri augu lõõnud“, et nad oma enda maa rahulikku elanikkude vastu mitte piraatideks ja röövliteks ei oleks. Suurem hulk sõdureid ääkski siiski rahulikmatele aladele üle. Sõdurid hakkasid käsikauplejajike madrused, kui vilunumad, ajasid „en-gros“ äri: vedasid Soome toiduaineid ja sealt tagasi riidet, saapaid, lõhnaõli jm.

Täielik lagunemine sõjaväes algas siiski alles 29. novembril, kui Sõjarevolutsiooniline Komitee hakkas punakaarti moodustama ja kui Tallinna Ukraina Raada „golova“ kindluse komandandile ette pani 44. diviisi polkusi ukrainiseerida. Ehk küll täidesaatvad komiteed ja sõjavägede ülemjuhataja lipnik Krölenko sõdureid tagasi hoidsid, hakkasid sõdurid kojupoolse voo-

(Järg 15. lhk.)

Praegusel ajal, kus laiaades, rahvahulkades

jällegi on saavutatud sise-mine tasakaal ja täiel rindel käib uus ülesehitustöö, vajab kodanik ajalehte kui teejuhti ja suunanäitajat rohkem kui kunagi varem. Just suunanäitajat sest ainult maailma uudiste edasiandmisega, nagu mõned ajalehed seda teevad, ei ehitata midagi üles. — Iga kodanik on seatud küsimuse ette: missugune ajaleht tellida ja lugeda? Siin ei saa olla mitmepidist arvamist: kõige sobivam leht Teile on „Kaja“. „Kaja“ on alati seisnud kindlal riiklikul alusel. „Kajas“ peegeldub tõetruult elu kodu- ja välismail. Eriline rõhk on pandud majandusliku olukorra valgustamisele; hindade liikumist peetakse järjekindlalt silmas. Poliitiline sündmustik on „Kaja“ veergudel nagu peegli peal. „Kaja“ hoolitseb huvitava ja põneva romaani ning heade piltide eest. Kõigile neile hüvedele vaatamata „Kaja“ on odavam kui ükski teine päevaleht Eestis. „Kaja“ jagab hinnata kaasandeid. Ning lisaks kõigile: „Kaja on Teile ainuke õige suunanäitaja, kelle järele käies Te ei vaja karta karisid ega vapustust.

„Kaja“ võib tellida

nii maal kui linnas kõigist postkontoritest „Kaja“ annab 6 kuul ja pikema a a tellijale maksuta kaasa kaks korda kuus põllumajand. ajakirja „Põllumees“.

„Kaja“ tellimiskind:

1 kuul peale	— 1 kr. 25 snt.
3 kuul peale	— 3 „ 50 „
6 kuul peale	— 5 „ 50 „
1 aasta peale	— 11 „ — „

„Tall. Postiga“

1 kr. 40 snt*
3 „ 50 „
6 „ 50 „
13 „ — „

Läti Vabadusmonumendi Komitee tegevusest.

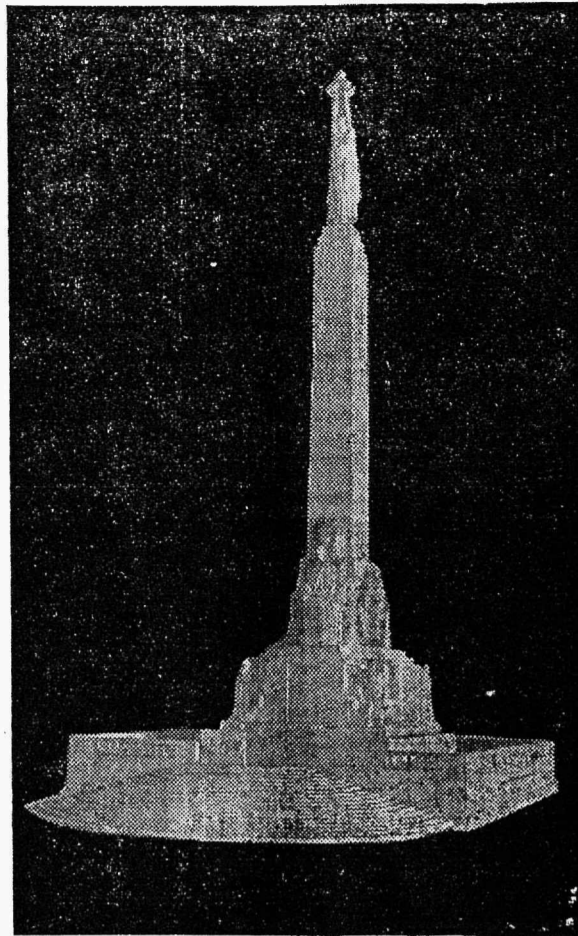
Läti Vabadusmonumendi Komitee tegevus on kumunenud väga laialdaseks ja tagajärjekaks. Komitee organite võrk ulatab üle kogu maa. Selle tegevusest osa võtma peab iga tõsine isamaalane oma auasjaks. Tööstus- ja kaubandusettevõtted annavad igal aastal Komiteele suuri summasid. Mõõdunud tegevusaasta aruanne, mis koostatud 25. okt. 1934. a., näitas Komitee kogutud varandusena 559.012.31 latti (umbkaudsest samapalju Eesti kroone). Aasta jooksul oli kapitali juurdekasv 218.237.49 latti. Bilansile on juurde lisatud suuremate annetajate nimekirja, mis kannab pealkirja: Järgnege meile.

Kõige suuremad annetajad tegevusaasta jooksul on Läti Pank ja Läti Hüpoteeegi Pank, mõlemad 15.000 latti; a.-s. „A. S. Maikapar“ figureerib 8000 latti annetajana; firma „M. Kalmin“ on annetanud 7.200 latti, Riia linna omavalitsus 5.502.91 latti, Püha Jaani gildi meistrid ja sellid 2.120.20 latti. Neile järgnevad 4 annetajat 2000 latti, 23 annetat 1000—1700 latti, 33 annetajat 800—500 latti, 17 annetajat 450—300 latti, 11 annetajat 250—200 latti. Vähemad summad pole aruandes eraldi näidatud.

Komitee on senini väljaehitanud Vennaskalmistu, mis mõjub oma imposantsusega ja suurejoonelisusega. Igatahes leidub harva midagi võrdset, kus looduse ilu ja loov kunst nii õnnelikult on üksteist täiendanud.

Komiteel on Riia südalinnas juba mitmendat aastat püstitamisel Läti Vabadusmonument, mis kõigi eelduste järele töötab saada üks ilusamaid mälestuseid.

Tahtmatalt kerkib keelele küsimus, millal jõuame meie kord ligikaudugi nii kaugele. Vastuse saame, kui vaatleme nende väheste annetuste summasid, mis senini osaks saanud meie Vabadussõja ja temas langenud kangelaste mälestuse jäädvustamisele.

Läti Vabadusmonumendi kavand.

Jooni ühe patarei formeerimisest ja rindele sõidust Vabadussõjas.

2. suurtükiväe polgu 3. patarei formeerimist algas 29. jaanuaril 1919. a. Tallinnas. Formeerimise kohaks määrati S.-Juhkentali tänaval asuvad nn. „Suhari“ kasarmud. Esimesel formeerimisel päeval ilmus patareisse 11 sõdurit. Järgmisel päeval oli patareis juba 52 rahvaväelast, neist 3 suurtükiväe allohviteri. Looma tagavara-laatsaretist saadi ka mõned hobused. Edasi ei läinud patarei formeerimine nii libedasti, sest raskusi tekitas varustuse ja relvade saamine. Patarei pidi saama kaks 48" haubitsat, mis veel olid Sadamatehastes parandusel. Veelgi raskem oli optiliste- ja sihtimis abinõude saamine. Suurtükiväe Valitsuselt saadi küll üks käärpikkisilm, see aga oli nii viletsas seisukorras, et teda ei saanud kasutada. Puudusid kõige tarvilikumad abinõud, nagu bussid ja binoklid. Ka puudusid hobuseriistad ja suurtükirakmed. Püsse ja sadulaid oli Varustuse Valitsuselt ka vähe lootust saada, sest neid saadeti esijoones juba liinil olevatele väeosadele.

4. veebruaril määrati patarei ülemaks 1. patarei vanemohv. leitn. Hans Miller, kes samal päeval jõudis liinilt Tallinna ja täie energiaga jätkas patarei formeerimist. Järgmisel päeval oli patareis juba 2 ohvitseri, üle 100 sõduri ja 81 hobust. Kuid patarei ei olnud rindele sõitmiseks kaugeltki veel valmis. Puudusid sadulad ja meeskonnale riidevarustus, eriti just jalatsid. Meeskond oli kasarmus osalt paljajalu ja riides, kuidas keegi teenistusse oli ilmunud. Patarei ülemal tuli palju sekeldada, et üldse midagi saada. Ladudes leiti sadulate keresid, milledele nahkosad olid ära kooritud, kas vene või saksa sõdurite poolt. Pandi töökojad käima, et korda seada sadulaid. Naha puudusel kasutati presenti. Present-sadulaid tarvitas patarei Vabadussõja lõpuni, mil alles saadi inglisi rakmed.

9. veebruaril sai patarei ülem Suurtükiväe Valitsuse ülemalt käsu valmis olla rindele sõiduks. Patareile anti püssid ja laskemoon välja. Kuid puudus veel sidevarustus. Oli kõigest paar kilomeetrit väljatelefoni kaablit, mõned kuiv-elementid, kuna telefoni aparatuurid puudusid täiesti. Vilets oli lugu ka jalatsite ja palitute saamisega, esimesi saadi kõigest 15 paari. 10. veebruari õhtul saabus viimaks Suurtükiväe Valitsuse ülemalt käsk rindele sõiduks. Käsus oli öeldud, et patarei laadimine algab Kopli jaamas 11. veebruaril kell 06.30 ja patarei ülemal tuleb kõik abinõud tarvitusel võtta, et ešelon saaks välja sõita kell 10.30 samal päeval.

11. veebruaril juba varahommikul keeb kibe askeldus patareis. Kella 06.00 jõuab patarei Kopli jaama, kus hakkab peale laadimine, mis kestab üle 3 tunni. Aega nõudis eriti hobuste pealelaadimine, sest hobused olid harjumata ja meeskond selleks vilumata. Patarei koosseis väljasõidul oli: 2 ohvitseri, üks ametnik, 127 sõdurit ja 82 hobust; relvu: kaks 48" haubitsat ja mõned püssid; laskemoona oli 200 mürsku. Enne väljasõitu sai patarei ülem ka mõned optilised abinõud. 23 vagunist koosnev ešelon väljus Tallinnast kell 10.30 ja jõudis Tartu samal päeval, kus seisis ühe päeva, et

hankida 2. diviisi intentantuurist meeskonnale soojad riided; muuseas saadi ka 4 paari vilte. Jalatsitega olid nii siis varustatud ainult üksikud, meeskonna enamus siirdus aga rindele pool paljajalu.

Õõsi sõitis patarei, Lõunarinde staabiülema korraldusel Tartust Valka, „Pohjan Poikade“ rügemendile ülema polkovnik H. Kalmi käsutusse. Valgas aga polk. Kalm, patareid oma käsutusse ei võtnud, põhjendades seda sellega, et ei taha oma käsutusse saada kahest rahvusest koosnevaid väeosi, mis võib väeosade vahel esile tuua arusaamatusi ja hõõrumisi. Nii jäigi patarei esialguks Valka, Lõunarinde ülema varusse.

15. veebruaril sai patarei ülem brigaadi ülemalt polk. P. Kann'ult käsu, kohe patareiga välja sõita Piksaare jaama, 6. jal. rügemendi ülema käsutusse.

16. veebruari õhtul laaditi patarei Valgas peale ja sõideti Piksaare jaama, kuhu jõuti 17. veebr. varahommikul. Siit liikus patarei maanteed mööda Naukšeni mõisa ja jäi 6. polgu ülema käsutusse. Patarei ülem sai käsu patareiga kohe sõita sama rügemendi 3. pataljoni ülema käsutusse ja abistada pataljoni oma tulega. Patarei asus selle järele positsioonile Henselhofi (Lätis) mõisa juurde, mis asub 6 km Ruhja alevist lõunapool ja algas vaenlase tulistamist, kes peale tungis 6. jal. rügemendi 3. pataljonile. Huvitav on märkida, et patarei meeskond ei koosnenud täielikult suurtükiväelastest, mis takistas tegevust ja tekitas ka igasuguseid jutte ja ärevust. Mõni päev tagasi oli partisaanide rügemendi patareis ühe samatüübilise haubitsa toru laskmisel purunenud ja selle juures mõned mehed saanud haavata, mis omakorda põhjustas teatud ärevust. Arutati sellepärast igasuguseid ettevaatusabinõusid, nagu pika nõõri tõmbemehanismile kinnitamine, suurtükiväe avamiseks. Kuid kiire ja ootamatu lahingusse sattumine sundis kõik ilusad kavatsused maha matma ja mürsud saadeti punastele kaela ilma viperusteta.

—X.—

A.-s. „Mercatura“

Tallinn, Vene t. 1.

Telefon 436-85.

Soomusrongide kahevõitlus.

J. Pert

Vabadussõjas on esimene Irboska operatsioon, mis vältas 14.—19. veebr. 1919. aastal, üks huvitavamaid, aga vahest ka üks raskemaid meie soomusrongide tegevuses. Sellest operatsioonist võtsid osa soomusrongid nr. 1 ning nr. 2 ja 2. jalaväe rügement. Varahommikul, kell 04.30 s-rongid sõitsid Petserist välja, kihutasid läbi venelaste kahuritulest — nende patareid võtsid raudtee ühelt kohalt ägeda tule alla, parandasid ees lõhutud tee, kahuritulega ajasid laiali Sabelina küla kohal vastu liikuvad vaenlase väeüksused, sõitsid sisse Liivimäe (Košeljah) jaama ning lõunaks oli s-rong nr. 1 esimene pool juba Irboska jaamas ees. S-rong nr. 2 seisis Zagorje mäe all, Irboska ees.

Viski mäel asusid Maailmasõja ajal valmistatud kaevikud. Eialgu neis oli sel ajal veel venelasi sees, mil s-rongid mäe all seisis. Mägi puhastati aga varsti. Seepeale asuti Irboska ümber asuvate vene külade puhastamisele vaenlase väeüksustest, kusjuures saagiks langes isegi äsja kohalejõudnud väljalaatsaret, ühes personaliga.

Alles järgmisel päeval jõudsid Irboskasse järele jalaväeosad. Kuid nüüd venelased asusid pealetungile, ja suurte jõududega ründasid rügemendi osi, samuti raudteel vene soomusrongid muutusid õige aktiivseks.

Meie jalaväe osad tõmbusid tagasi. Vaid kaks soomusrongi, allusid sel ajal kapten A. Irve üldjuhatusel alla, püüsid kangekaelselt kohal, kolmest küljest ründavate vaenuliste väeüksuste keskel.

Siin Irboska all löödud kibedaist heitlusist oli küll meie ja vene soomusrongi kahevõitlus vähem kui 200 meetri pealt üks pinevamaid ja märgitavamaid, kuna nii lähedat maa pealt kahureist vastamisi tulistada, juhtub väga harva.

Sellest meie Vabadussõja ainulaadsest juhust annab s-rong nr. 2 vabadussõjaaegne ülem major Jaan Lepp (albumis „L.-R. Soomusrong nr. 2 Vabadussõjas“) huvitava ülevaate järgmiselt:

„Vahepeal soomusrong nr. 1 dessant läks Zagorje kõrgendikku vallutama. Asusin oma roniga Barabanova küla kohal ja ootasin punaste soomusrongi. Varsti ilmiski käänu tagant pikkamööda liikudes punaste soomusrongi esiplatvorm umbes 200 m kaugusele minu rongist ning laskis mõned paugud lõunapoolse raudteed Barabanova rajooni ja tõmbus seejärele kiiresti tagasi käänu taha. Minu rongi pihta tabamist takistas järsk teekäänak. Vaenlase soomusrongi tagasitõmbumise järele sõitsin oma rongiga veel veidi edasi paremale positsioonile, kus patareid ülem suunas suurtüki kohta, kust oli oodata vastase s-rongi nähtavale ilmumist ja jäin ootama.

Seejärele sain kapten A. Irvelt, kes käis vahepeal minu rongi juures, korralduse tungida otse punaste soomusrongi kannul Irboska jaama...

Rongiga ootepositsioonil seistes punaste soomusrong aeglaselt edasi liikudes pistis hetkeks oma nina teistkord nurga tagant välja, kuid tõmbus jälle kohe tagasi.

Rong tuld veel ei annud, sest ootasin, et vaenlase soomusrong sõidaks kuni vedurini nähtavale ja siis tabada viimasele pihta. Neist katseist julgustudes või, arvates, et meie rong on laskmisvõimetu, punaste soomusrong sõitis kolmas kord nurga tagant välja, nüüd juba õige julgusti, avas oma rongi esimesest ja tagumisest suurtükist viibimata tule meie rongi suunas. Punaste s-rongi esimesel platvormil lasti esimesena ja seejärele vastas kohe minu rongi suurtükk, niipea, kui punaste s-r. suurtükiplatvorm 2—3 kontrollplatvormi järele tuli nähtavale. Vaenlase soomusrongilt lastud esimene mürsk langes umbes üks meeter meie suurtükiplatvormi kõrvale vasakule (põhja poole), kaks järgmist mürsku lendasid meist paremalt (lõuna poole) mööda, neljas mürsk kukkus keset raudteed lahtiste platvormide ette, suurtükiplatvormist umbes 40 meetri kaugusele. Kuhu kolm järgmist vaenlase mürsku langesid, seda isiklikult ei märganud, küll aga rääkis toorkord kuulip. vaguni katusel viibinud lipnik Lindeman, et kaks mürsku olevat lennanud üle rongi ja lõhkenud rongi taga. Meie jõudsimme anda selle aja jooksul 11 lasku, millest kolm silmnähtavalt tabasid punaste soomusrongi. Kahevõitluse kestvus ei väldanud vast minutitki. Laskmine oli mõlemalt poolt äärmiselt kiire. Vahemaa rongide vahel oli mitte üle 200 m. Pööramata tähelepanu vaenlase tulele, pidid äärmise intensiivsusega töötama meie suurtükimehed. Patareid ülem lpn. Pallon („Uku“) selle kahevõitluse järele jagas unes nädalapäevad oma meeskonnale komandosid vaenlase soomusrongi tulistamiseks ja käsklusel „tuld“ ise ärkas. Laskmise ajal punaste soomusrong tõmbus tagasi...

Seda maru-kiiret soomusrongide vastastikust tulistamist kogu rongi meeskond jälgis äärmise pinevusega.

Kuigi meie rongil kahur laskevalmis ootas, jõudsid venelased (kas oma slaavilise temperamendi tõttu) esimesena lasta paugu. Kuid siis silma välgahtava surmatule ees eesti kahuriväelane jäi võitjaks.

Mida ta ise seejuures tundis ja läbi elas, illustreerivad seda küllalt patareid ülema sonimised ööseti nädalapikkuselt hiljem.

Meie soomusrong, nagu ikka, jäi peale.

Punaarmeeelase jutustusi Vabadussõjast.

Leningradi sadamas igasugused laevad laadivad peale laude, propse ja muud. Latvade ümber, nagu see sadamas tavaline nähe, käib igasugust rahvast, üks jutukam, teine vaikivam.

Kord satub sinna üks punaste tegelane, kellega jutt kaldub sõdadele. Osutus, et ta on isiklikult osa võtnud meie Vabadussõjast polguilema abina ja eriti mäletab Orava mõisa all peetud lahingut.

Jutukas ja avameelne venelane iseloomustab nende tolaeagset meeleolu ning ka meie väeosi, kellega tal on tulnud teha tegemist.

Kord saanud nad teateid, et nende polgu vastu tulevad kooliõpilased.

„Koolipoisid, mis nendega ka sõdida,“ arvanud juhid. — „Aga need olid kõigist hullumad!“

Ja kuidas nad Orava all viimaks taganenud! Ei, otse põgenenud... Ning venelane asub humoorikalt jutustama üksikuid episoode.

Kord mitmepäevase taganemise järele näljastena ühes talus olid nad välja otsinud sealihha — ja kohe seda praadima. Kõigil on kõditav söögimaik juba suus, kui äkki sajab maja peale kõikjalt eestlaste kuule, — tont teab, kuis nad nii kiiresti jälle jälile jõudnud!

Nemad heidavad majas kõik kõhuli põrandale, et mitte kuulidest tabatud saada. Seal tabab aga kuul tulele olevat panni ja lükkab selle ümber. Tuline rasv jookseb põrandal kõhuli lamavale venelasele krae vahele.

See karjatab ja hüppab aknast välja, ühes raamidega. „Küll mind praeti! Rasva ja kuulidega,“ kurtunud mees hiljem.

Ühel järgneval ööl, mil nende teada eestlased pidi asuma kaugel seljataguses, kõik magavad rahulikult ühes talumajas. Seal astub sisse tunnimees ja iausub vaid ühe sõna: „Estontsõ!“ („Eestlased!) Kõik hüppavad sõnalausematult üles ja kes kuidas aga sai, majast välja. Jälle mõni hüpanud aknaraamidega. Üks uimase peaga, niipea kui välja saanud, pistnud kiiresti eestlaste poole jooksmas. Alles teiste hüüete peale saanud aru oma eksitusest ja sibanud tagasi.

„Kuidas meie siis küll jooksimel! Ühel särk püksite peal, pealisriided kaenlas, teine katsub jooksul riietuda. Oleks teie sõdurid meid seal näinud, nad polekski naerust saanud meid sihiku peale võtta...“

Ja venelane ise naerab ka laginal.

Kirjandust.

L.-R. Soomusrong nr. 2 Vabadussõjas.

Soomusronglaste Selts „Uku“ kirjastusel ilmus neil päevil trükist ülanimetatud pealkirjaga album, mis rikastab meie Vabadussõja muidu nii kehva memuaarkirjandust väärilise teosega. Albumi on toimetanud 3-liikmeline toimetis: Jaan Lepp, Herbert Dunkel ja Jaan Pert. Ta sisaldab artikleid tervelt reall autoreilt: adm. Joh. Pitka, kolonel Karl Parts, major Jaan Lepp, major Hugo Lepp, Jaan Pert, A. Tols, H. Dunkel, O. Jürgens, A. ja E. Räästa'd, N. Michelson.

T. Kind, kapten Ervin Reinvald, Sarapuu, A. Mür, leitnant O. Enkelberg, kapten E. Lübik, O. Tomingas ja J. Priima. Teost illustreerivad hulk Vabadussõja-aegseid ülesvõtteid nimetatud rongi koosseisust ja tegevusest.

Album annab haarava ja tõetruu pildi s.-rong nr. 2 formeerimisest, võitlustest ja omapärasest, tõstes eriti esile meeleolulise külje. Trükitehniliselt on album korralik. Hind suuruse kohta odav, — 75 senti. Teost võib kõigile soojalt soovitada, kes huvi tunnevad Vabadussõja, eriti aga soomusrongide tegevuse vastu.

K.

SAKALA PARTISANID 1918—1934.

Sakala Partisanide Ühingu kirjastusel on ilmunud trükist:

„Sakala Partisanid 1918—1934“, 404 leheküljel. heal paberil, üle 200 pildi ja skeemi, hind kr. 2.50.

Raamatus on üksikasjalikult kirjeldatud Sakala Partisanide Pataljoni tegevus Vabadussõjas ja lühida kokkuvõttena rahuajal kuni 1. juunini 1934. a.

Lahingutest osa võtnud kangelaste päevikute väljavõtted ja isiklikud mälestused teevad raamatu lugetajale põnevaks ja huvitavaks.

Müügil Tallinnas: „Sõduri“ toimetuses, „Päevalehes“ ja „Rahvaülikooli“ rmtkpl. Tartus: „Postimehe“ ning teistes raamatukauplustes üle riigi.

Pealadu: Sakala Partisanide Pataljoni staap. Viljandis. Raha ettesaatmisel Sakala Partisanide Ühingu saadetakse raamat tellijatele kätte postikuluudeta.

Vabaduse päeval ei puudu

ühelgi laual kõrgekvaliteedilised

„Esto“

singid, vorstid, seapeasült, pasteedid, perekooqid, rammuleem jne.

Ostude puhul palume lahkesti jälgida ärimärki „Esto“

Malmi- ja vasevalamise vabrik
K. GRAUDIN
TALLINNAS

KONTOR:

Rüütli tän. 4, krt. 3
Kõnetraat 430-34

VABRIK:

Endla tän. 75
Kõnetraat 435-35

Jalanõude vabrik

„Flamingo“

Tallinn, Õllepruuli 2.

Telef. 462-24.

O-ü. „Võime“

Trükikoda, raamatukõitmise- ja karbitööstus.
Asutatud 1921. a.

Tallinnas, Estonia puiesteel nr. 17 (Gorbatschevi majas).
Kõnetraat 455-58.

J. Janson

hotell „Peterburg“

Tallinn, Rataskaevu 7.

Telef. 426-33.

A.-S. Paramount-Film

Tallinn — Eesti

Suur Karja 18, 15.

Telef. 447-59.

M. Männil & Ko.

Tallinn, Pikk 13.

Telef. 431-49.

Joh. Krahe

Tallinn, Narva mnt. 4. Kõnetr. 308-93.

Vabadussõjas

Kangelasi

Vabariigi 17.

A.-s. Tsemendi Vabrik

„Port-Kunda“

A.-s. Tsemendi Vabrik

„Asserin“

A.-s. Vennad Kimberg

Tallinn.

Nunne tän. 16.

Kodumaa vabrikute riidekauplus
Hermann Rõivas

Tallinn.

Estonia pst. 11.

Rohu- ja värvikaubanduse A.-s.

F. O. Treublut

Tallinn, Pikk tän. 18.

Abikauplused: S. Tartu maantee 8
ning Nõmmel, Turuplats.

K. A. Rütman & Ko

Tallinn.

Jaani tän. 9.

B. Rubanovitš

Valmisriiete äri

Tallinn.

Harju 22/24, tel. 436-95.

Eesti nõõbitööstus

„MERKUR“

Tallinn.

S. Tartu mnt. 69, telef. 306-74.

Aleks. Ed. Jürgens

Mehaaniline graniidi ja marmori tööstus

Tallinnas.

Kaupmehe t. 7.

K-m. NEPTUN

Telegr. „NEPTUN“
Kõnetr. 459-66

TALLINN,
V. Sadama 11.

Toiduainete, laevatarvete,
lakkide ja värvide kauplus.
Laevade paranduse tööstus.

A.-s Tallinna Liimi

ja

Kunstväetise Tehas

and. fofer

Rudolf Käsper

Paberi- ja kirjutus-tarbete -adu

Tallinn, Viru tän.

Telefon 436-71

P. Põder

Rätsepa äri ja valmisriided.

Tallinn.

Kullasepa 16.

Tallinn. Kadaka tee 4.

Telefon 435-31.

Firma J. Kljas

Tallinn, S. Tatari 21-b-s
Telefon 4-1-11.

Tartu, Kompani 8-
Telefon 336.

J. Tallikas

Tallinn, V. Viru 5.

Telef. 447-94.

„Nokia“

kalossid ja potikud!

A.-s. Eestim. Apteegi & Rohukaubanduse Ühing

„EPHAG“

Hotell-restoran „Imperial“

Tallinn, Nunne 12,

telef. 437-53.

langenuid

mälestavad

aastapäeva puhul

Firma
R. SCHEIBE
KARASTAVAD JOOGID

Sekt.
Sidronisooda.
Limonaad.
Selterss.

Tallinn, S. Tartu mnt. 14. Tel. 304-93

KAUBANDUS-TÖÖSTUSKODA

Narva Kalevi manifaktuur O-Ü.

end. parun A. L. Stieglitz'i ülevabrik

Narva.

Tallinn, Jaani tän. 11.

A-S. Eesti Tulitikumonopol

Briti-Eesti metsatööstus

Tallinn,

Estonia pst. 15.

P. Bornholdt ja Ko

Laevamaaklerid

Tallinn, S. Brookusmägi 10. Tel. 442-56. 442-58.

Kohvik H. Feischner

Tallinn,

Harju 45.

Fototarvete äri

KARL SILLAM

Viru tän. 11, Tallinn.

Telefon 469-66.

Raadiokooperatiiv

Tallinn, Lai tän. 7. Tartu, Aleksandri tän. 3,
Pärnu, Rütli 40.

Tubaka- ja viina kauplus

V. LAANE

Kalevi m. 7.

Kõnet. 305-55.

Läti Seltsi einelaua juhataja

E. ja H. Kliimann

Tallinn

Narva 13.

Eesti Aktsia-Selts C. Siegel

Tallinnas, Lai tän. 27. Oma keskjaam 426-07.

Asut. 1877. a.

Osakonnad: Tartus ja Pärnus.

Auto-osak.: Uus tän. 2. Kõnetr. 450-86.

A-s. „OSA“

Tallinnas, Estonia all nr. 11.

Ülikonna-, mantli-, kleidiriide ja kõiksugu
riidekaubaäri.

Tallinn

Metallitööstuse aktsia selts

„ILMARINE“

Põhia ruumid 21.

EESTI PEEKONI EKSPORTÜHISUS

Tallinn S. Roosikrantsi 4-a-9.

Telefon 463-63.

E. EVERS

Restoran „Kurve“

Tallinn, V. Viru tän. 7.

Telefon 450-58.

E. Kopelovsky ja Ko

Metsa eksportäri

Tallinn, Valli tän. 10-45. Tel. 461-29 ja 461-19.

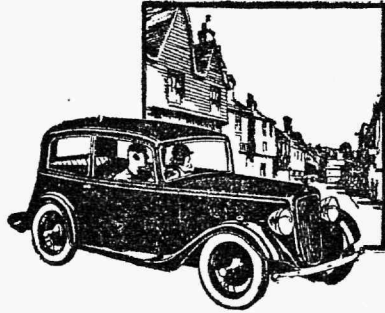
Kodu- ja välismaa viinad ja veinid

E. Vildtag

Tallinn, V. Karja 9.

Telef. 451-67.

Austin 1935

Hinnad alates
Kr. 2000.—

A-s. Rapsi & Ko.
Tallinn, Harju tän. 46.

TALLINN,
Valli t. 10.

MAJAOMANIKE KREDIITPANK

Pank toimetab kõiki pangaoperatsioone.
Panga juures
annitus A.-S. EESTI LLOYDI agentuur.
Telefon 426-69.

PANK ATUD
kella 9—5—6

Raua & plekitööstus ja
potisepartarvete ladu

R. PINDUS

V. Tartu m. 25 Tallinn. Tel. 456-97.

Raua & plekitööstuse saadused:
plekkahju kestad siledad ja kofereeritud
igas suuruses, vaskkatlad, vanniahjud,
praeahjud, pliida-, ahju- ja tahmauksed
jne.

Malmkaubad:
ahjuksed, siibrid, restid, pesukatlad
pliidarauad igas suuruses, jne.

Savitööstuse saadused:
ahjupotid glasuuritud värvilised ja liht-
sad, ahjutelliskivid, šamottkivid, ahjusavi,
jne.

Soodsad tingimused.

Masinaehitusevabrik

A/S. Franz Krull

Tallinn, Kopli 68. Oma keskjaam 425-35.
Osakond Tartus: Raekoja 13, tel. 17.

Vabrik on Eestis kõige suurem ja täielikum oma alal ja suudab rahuldada tarvitajate nõudeid, töötades järgnevate osakondadega: katalsepa, mehaanika ja treimise, sepa, malmi ja vasevalamise, puutöö, maaldri ja põllutöömashinate alal. Iseäranis on vabrik oma ülesannete hulka võtnud põllutööriistade valmistamise, nagu: adrad, äkked, mitmesugused hekslmasinad, viljasorteerijad, hobuserohad, kartulivõtmise masinad, loomatoidu aurutajad, eriaparaadid ristikehina peksmiseks, milliseid iga viljapeksu masina külge asetada võib. UUDISENA: Viljapeksumasinad ühes ristikehinapeksu seadeldisega. Alati suurel hulgal laos heast terasest adra hõlmu- ja -terasid valmis ja poolvalmis kujul.

A-s. „Tekla“

Peakontor: Tallinn, Suur Karja 15 telef. 448-18

Riideärid:

Tallinn, Suur Karja 15	tel. 445-23	Petseri, Riia 1	tel. 1-17
Tallinn, Valli 10	„ 468-02	Pärnu, Jäneselja 5-a	„ 1-10
Haapsalu, Ehte 2	„ 1-57	Rakvere, Turuplats	„ 2-85
Kuresaare, Kauba 2	„ 72	Valga, Kesk 11	„ 26
Mustvee, Tartu 15	„ 62	Viljandi, Tartu 6-a	„ 2-40
Narva, Peetri pl. 2	„ 2-38	Võru, Jüri 5-a	„ 1-26

Müügil kindlate hindadega järgmiste kodumaa vabrikute kaubad:
Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A/S-i
Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O/Ü-se
Sindi Tekstiilvabrikute Ühisuse
Eesti Niidivabriku Ühisuse

Välismaa kauba tarvitamisel voolab meie raha üle piiri, suureneb järjest töötute arv, jääb vaeseks maa ja rahvas!
Ostes kodumaa kaupu, vähendame tööpundust!

Kõrgeväärtuslikku

shokolaadi,
kompvekke,
marmelaadi

valmistab parimaist aineist

Kompveki- ja Shokolaadivabrik „Progress“

Omanik A. RATNER Tallinn, Narva mnt. 19

Nõudke — veenduge.

Klaas- ja kivinõud
ning teisi
majatarbeid

ostke alati
spetsiaalärüst

A.-S.

D. Mirvitz ja Pojad

Tallinnas ja Tartus.

A.-s. „Eesti Saeveskid“

(Estonian Sawmills Ltd.)

Timber exporters.

Alendri 4, Tallinn. Kõnetraat 449-33.

Tarvitage ainult seepe

„Chypre“ ja „Lavendel“

missugused erinevad suurepärase lõhna ja kõrge headusega.

Eriti pesu pesemiseks soovitame

„Inglise seepi“

Hästi vahutav ja vastupidav

Seepivabrik „RIEVERA“, Tallinn.

TRÜKIKODA

Tallinn, Vene t. 1.

Kiire ja korralik töö
Ajakohased hinnad

O. ZWETKOW

Valmisriiete suuräri

K-m. „ERPE“

Tallinn, Viru tänav nr. 22.

Soovitab suures
valikus daamide ja
härrade

üliriideid.

Soodsad hinnad!

Järelmaks võimal-
datud.

Tellimiste
vastuvõtmine.

Kaubamaja

V. V. DEMIN

Tallinnas.

Telefon 435-04.

Koloniaal- ja veini suuräri.

A.-s. H-y MOSER & Ko

Tallinn, Pikk 19, tel. 434-47.

Soovitab rikkalikumas valikus

tasku- ja käekelli maailma kuulsast H-y Moser & C-ie
vabrikust Le Locle Schweiz. Seina-, laua- ja äratus-
kelli, kette ja käevõrusid, kuld- ja hõbeasju.

Parimat Rootsi kristalli.

Jällemüüjatele meie oma kelli müügiks ei anna, mis-
pärast neid saab ainult meie juurest.